

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

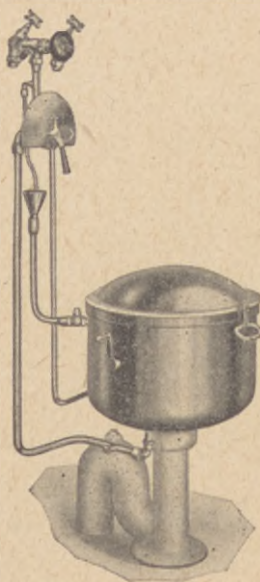

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

N:r 10
Okt
1950.
Pris 65 öre

Bäckensköljningsapparat
Reform II

MODERNA APPARATER och MASKINER för STORKÖK

★

STERILISERINGS- och
DESINFEKTIONSAPPARATER

Getinge Mekaniska Verkstads AB

GETINGE. Tel. Namnanrop "GETINGEVERKEN".

morgonbris vill ha

trygga och trivsamma sociala villkor för hem- och yrkesarbetande kvinnor, för samhällets alla medborgare.

morgonbris är organ

för Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, som utgör en del av landets största och regerande parti, med möjlighet att utträta något.

Kom med i socialdemokratiska kvinnoförbundet!
Sök medlemskap i ortens socialdemokratiska kvinnoklubb!

Västmannagatan 2, Stockholm. Tel. 11 88 82, 11 88 86.

Malmö Begravningsförening

FOLKRÖRELSENAS BEGRAVNINGSBYRÅ

OMBESÖRJER ALLA UPPDRAG
OMSORGSFULLT

Föreningen är organiserad utan vinstintresse och ser som sin uppgift att ordna stilfulla och värdiga begravingar, såväl eldbegängelser som jordbegravning, till lägsta möjliga kostnad

SOLTERS PLAN 1
(Hörnet av S. Förstadsgatan 65)

Tel. 355 79, 230 22

Efter kontorstid bost. tel. 233 69
bost. tel. 230 22
bost. tel. 124 58

AB Figeholms Bruk Figeholm

Tillverka:

PRESSPAN för elektriskt ändamål av högsta kvalitet och med största genomslagshållfasthet

Textilpresspan — Bokbinderipresspan
Jacquardkort — Registerkartong

AB STÅLMANUFAKTUR

KAFFETRYCKKOKAREN

SPARPETTER

i rostfritt stål, som sparar kaffe med 40 % mot den gamla kokmetoden och framställer ett förnämligt kaffe med högre arom trots mindre kaffemängd, bildar ingen garvsyra, kokar icke över.

ÅTERFÖRSÄLJES

hos varje välsorterad järn- & bosättningsaffär samt i varuhusen.

FÖRSÄLJNINGSKONTOR:

Drottninggatan 30
Stockholm Tel. 21 47 11

Pilfinksgatan 8
Göteborg Tel. 16 20 23

Utkommer varje månad

Status

13:e årgången

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

Ansvarig utgivare: Einar Hiller.
Redaktör: Sirtén Hammarberg.
Ägare: De Lungsjukas Riksförbund.
Annonsspriser: 1/1 sid. 275:—,
1/2 sid. 140:—, 1/4 sid. 75:—,
småannonser 65 öre pr mm.
Prenumerationspriser: helt år 7:—,
halvt år 4:—.

Kontrollmärke,
lagligen skyddat

Huvudredaktionen i Stockholm:

Kocksgatan 15, Stockholm 4.
Telefon 41 39 99 och 44 40 40.
Postgironr 95 00 11.

Lokalredaktionen i Malmö:

Kamrergatan 3. Tel. 753 44.
Postgironr 95 00 65.

Riksförbundet och de nya läkemedlen

Som i korthet meddelades i septembernumret ha vi åter fått anledning att syssla med frågan om nya läkemedel mot tuberkulos. Frågan är inte ny för oss, men vissa omständigheter ha åter aktualiserat ett klarläggande från vår sida. Detta gäller särskilt det numera kända läkemedlet PAS (para-aminosalicylsyra), som i betydande utsträckning användes på tuberkulosjukhusen såväl i Sverige som i andra länder.

Ett flertal motioner till innevarande års landsting syfta till att även säkra kostnadsfri behandling med PAS för sådana patienter, som efter utskrivning från sjukhus av läkare förordats att fortsätta behandlingen i hemmet. Som exempel kan nämnas, att anslag för sådan kostnadsfri pasbehandling beviljades bl. a. av landstingen i Jönköpings, Kronobergs och Kopparbergs län föregående år. Alla tecken i övrigt tyder på att såväl PAS som streptomycin och andra nya kemiska läkemedel få allt större plats i tuberkulosterapien. För att nu särskilt hålla oss till PAS, som fått stor användning såväl inom som utom sjukhus, är detta fortfarande — trots de betydande prisreduceringar som företagits — ett ganska dyrt preparat. Enligt uppgift har priset sjunkit med cirka 70 procent sedan januari 1948, men läkemedlet kostar fortfarande — vår uppgift daterar sig från den 1 april 1950 — i två prisklasser 107 och 112 kronor per 1.000 g. Man förstår väl att det ställer sig svårt för många, som drabbats av tuberkulos att själva helt bekosta en så dyrbar behandling. Från de lungsjukas egen sida har därför naturligt

nog alla initiativ, exempelvis landstingsmotioner, i syfte att ge ekonomiska möjligheter till behandling, hälsats med största glädje. Tyvärr sker dock inte kemo-terapiens ökade inflytande i tuberkulosvården helt utan störningar, vilket vi här i det följande skola söka belysa med utgångspunkt från pasbehandlingen och värderingen av denna behandling.

Från vårt håll har tidigare betonats, att De lungsjukas riksförbund givetvis har intresse av att sjukhusen, läkarna och patienterna ha ekonomiska möjligheter att utnyttja nya framsteg och rön inom tuberkulosforskningen. Detta gäller naturligtvis såväl nu använda som kommande läkemedel i den mån man finner användbara sådana. När det gäller bedömande av olika behandlingsformer, vilka medel som anses lämpliga och effektiva, ha vi självfallet utgått ifrån att den frågan hör hemma inom respektive läkares verksamhetsområden. Dylika individuella bedömanden och avgöranden sker i regel mellan vederbörande läkare och patient. Denna principiella inställning har varit avgörande för förbundets åtgöranden i hithörande frågor. För att ytterligare belysa detta förhållande kan bl. a. nämnas, att vid den uppvaktning, som företogs hos regeringen i december 1948, i syfte att få en mera förnuftig prissättning på nya läkemedel och stöd åt hela forskningen på området m. m., deltog medicinskt sakkunniga tillsammans med lekmän. Förutom förbundets delegater av lekmän tillhörde professor Anders Kristenson och överläkare Håkan Larsén delegationen

under överläggningen med statsrådet Mossberg. Vi förutsätta, att delegationens sammansättning — med hänsyn till att det här gällde en fråga av särskilt intresse för både läkare och patienter — även ur medicinsk facksynpunkt var fullt acceptabel. Sedan företogs också en aktion via riksdagen i syfte att på ett rationellt sätt — genom ett enhetligt anslag gällande hela landet för behandling såväl inom som utom sjukhus — säkra de ekonomiska förutsättningarna att utnyttja nya läkemedel mot tuberkulos. Denna aktion — en riksdagsmotion av ordföranden i De lungsjukas riksförbund, riksdagsman Sigfrid Jonsson — avslogs tyvärr av 1949 års riksdag. Nu har frågan om de nya läkemedlen, särskilt pasbehandlingen, blivit beroende av det lokala intresset inom olika landstingsområden. Detta förhållande är inte lyckligt. Denna fråga bör lösas på ett enhetligt sätt för hela landet, vilket också bl. a. den ovan relaterade riksdagsmotionen syftade till.

Vi återgår till den aktuella situationen. Som inledningsvis framhållits har vid årets landsting väckts ett flertal motioner bl. a. om fri pasbehandling för sådana patienter, som efter utskrivning från sjukhus är i behov av sådan fortsatt behandling i hemmet. Landstingsmännen, som haft att taga ställning till anslagsfrågorna, ha i stort sett visat stor förståelse, men i en del fall har man ifrågasatt värdet av pasbehandlingen och härvid hänvisat till en artikel i Svenska Läkartidningen av doktor Erik Forsgren. Doktor Forsgrens värdering av pasbehandlingen — sådan den framgår av den deklaration han själv formulerat — inlindad i en dunkel slöja av olika reservationer, måste både för fackmän och lekmän framstå som att behandlingen ifråga är av minst sagt tvivelaktigt värde. Det är därför inte så underligt om landstingsmän och andra anslagsbeviljande instanser här i landet fråga sig om det är lämpligt att kasta ut pengar på sådana "tvivelaktiga" behandlingar. Framförallt om en redan förut hårt ansträngd sjukvårdsbudget bör belastas med inköp av dylika, dyrbara preparat. Doktor Forsgrens märkliga deklaration blir ännu mera märklig, om man — som tidigare nämnts — tar i betraktande, att pasbehandlingen numera bedrivs på de flesta tuberkulossjukhusen inom landet och enligt vad vi erfarit även i betydande utsträckning utomlands.

Vi vilja ytterligare understryka, att vi inte vilja blanda oss i läkarnas individuella bedömande av olika behandlingsmetoder. Det är inte mer än mänskligt att även läkare kan ha olika åsikter om vad som är framgångsrikt och effektivt i olika fall. Det är nog ofta svårt för lekmanen att förstå det tunga ansvar som vilar på läkaren. Det gäller ju i korthet sagt oftast

Stipendier för studier vid folkhögskolor och socialinstitut

utgår från De Lungsjukas Riksförbund under hösten och vintern 1950—51.

Sammanlagda stipendiesumman utgör 3.000 kr. med 10 st. stipendier à 300 kr. att fördelas bland f. d. lungsjuka.

Särskild ansökningsblankett kan rekvireras från De Lungsjukas Riksförbund, Kocksgatan 15, Stockholm. Ansökningarna skola vara förbundet tillhanda senast den 15 november 1950.

livsviktiga avgöranden, och vår avsikt är inte att här försöka underminera läkarnas auktoritet varken hos de tuberkulossjuka eller de anslagsbeviljande instanserna. Vi vilja heller inte förmena doktor Forsgren att framlägga sin uppfattning om en relativt ny behandlingsmetod. Men trots detta måste vi dock ifrågasätta, om inte doktor Forsgrens deklaration om pasbehandlingen bör — om inte helt vederläggas så dock modifieras och klarläggas med ett mera officiellt uttalande från läkarhåll. Den Forsgrenska deklarationen är väl — så som vi uppfattat den — av mera privat karaktär, vilket inte hindrar att den väckt åtskilligt uppseende. Vad som är viktigast i detta sammanhang är, att den utgör ett hinder för mera positiv inställning ifråga om anslag till nya läkemedel. Detta kan få betydande verkningar långt utanför doktor Forsgrens eget verksamhetsområde, där behovet av pasbehandling tydligen måste betraktas som obefintligt. Och frågan — insatt i ett större sammanhang — har väl inte bara intresse för de lungsjuka utan för hela utvecklingen inom tuberkuloforskningen och tuberkulosterapien överhuvudtaget. Vår egen inställning i vad det gäller de principiella riktlinjer, som varit vägledande för förbundet, liksom de aktioner vi stått bakom, torde ha framgått i stora drag här. Men bör inte ett mera officiellt uttalande från tuberkulosläkarna i gemen ersätta doktor Forsgrens högst märkliga deklaration om pasbehandlingen?

Sixten Hammarberg.

MAN skriver I PRESSEN

Den framtida socialvården

behöver mera folk för att rätt kunna fylla sin uppgift, framhöll landshövding Per Nyström vid öppnandet av Sveriges Socialtjänstemannaförbunds studiekurs i Göteborg. Landshövding Nyström har tidigare varit statssekreterare i Socialdepartementet och därvid haft tillfälle att syssla med partiellt arbetsföras frågor. Att han inte glömt dessa problem framgår av referat ur *Göteborgs-Posten*, som med huvudvikt på de synpunkter landshövdingen särskilt tryckte på — att göra partiellt arbetsföra till arbetande, produktiva människor — skriver:

Med exempel visade han att modern socialvård kan sätta lungsjuka och nervklena människor i stånd att åter bidra till sin försörjning. De kurativa uppgifterna i samhället är oerhörda, det bara fattas institutioner och folk. Ofta behövs det så liten hjälp för att självläkedomen skall sätta in. Landshövdingen vädjade till statsrådet Sven Andersson att ge socialvården mera folk, även om det skulle ske på bekostnad av serviceyrkena.

Vid samma kurs hade syssloman Einar Lind, Göteborg, en hel del tänkvärda synpunkter att ge med utgångspunkt från begreppet samhällsvård och samhällssolidaritet:

De partiellt arbetsföra hör till de mest eftersatta grupperna i samhället. Deras inlemmande i det normala samhällslivet är både ur mentalhygienisk och nationalekonomisk synpunkt ett eftersträfvansvärt mål, sade syssloman Einar Lind i sitt anförande. Men det har sina svårigheter och klassolidariteten har ännu inte kommit att omfatta även de partiellt arbetsföra. Många är de som motats ut ur arbetslaget därför att de ej orkat med i den önskvärda arbetstakten, många har utestängts från fabriken därför att de en tid vårdats på sanatorium eller nervsjukhus. Man borde erinra sig att dessa människor tillhör den egna klassen. Det skulle kanske icke skada att någon gång tänka på att den, som i dag inte tillhör de sämst ställda, kan göra det i morgon. Om man eftersträvar ett klasslöst samhälle bör man inte stödja uppkomsten av ett nytt klassamhälle, där de friska och starka utgör en förtryckande överklass och de sjuka och svaga en pinad och eftersatt underklass, som inte ens har rätt till arbete efter förmåga.

Samhället påtar sig höga kostnader för hälso- och sjukvård. Det måste vara en angelägen sak att söka bevara det goda resultat som vården leder till.

Om läkares svårigheter

när det gäller patienter, som måste ha lättare och ur hälsosynpunkt lämpligare arbeten, skriver provinsialläkare Erik G. Lundberg till medicinalstyrelsen och rekommenderar att man bl. a. genom omskolningskurser m. m. söker göra något för att komma tillrätta med denna fråga. Vi citera ur skrivelsen, återgiven av *Elfsborgs Läns Tidning*:

Läkaren står nu, säger han, fullständigt hjälplös inför de rader av fall, som på grund av ålder eller kronisk sjukdom ej längre rår med tungt kroppsarbete. Att där ordinera "lättare arbete" är närmast ett hån mot olyckan. På grund av pensionsstyrelsens starkt avvisande hållning vid dylika fall, förblir här fattigvården den enda möjligheten till hjälp.

En skola för partiellt arbetsföra

har man för avsikt att få till stånd i Småland, och den skall i så fall bli gemensam för hela landskapet. Representanter för landskapets fyra landsting ha tillsammans med representanter för Arbetsmarknadsstyrelsen dryftat frågan vid ett sammanträde i Huskvarna. Härom skriver tidningen *Östra Småland*:

Landstingsrepresentanterna var sammanlagt 18 och från Kalmar läns båda landsting var kommunalborgmästarna J. W. Johnsson och Lars Lindén utsända. Arbetsvårdsnämnden vid Jönköpings läns landsting stod som värdar och bland konferensdeltagarna märktes byråchef B. Olsson och byråinspektör T. Steborn från Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen i Stockholm.

Läroanstalten skulle inte endast avses för partiellt arbetsföra, även de som fått arbetsförmågan nedsatt genom sjukdom och behöver en viss tid av arbetsträning innan anställning vid någon industri kan komma i fråga, får undervisning på skolan. Förmiddagen ägnade delegationen åt visningen av huskvarnaskolan varefter lunch intogs på Industrihotellet. På eftermiddagen sammanträdde man för att diskutera samgåendet i arbetstränings- och arbetsövningsfrågor och möjligheterna att uppätta en dylik skola, som skulle vara gemensam för hela Småland.

GENOM MINA SOCIALA

Löpsedlar och rubriker

Det är med sorg i sinnet man ofta konstaterar, att den s. k. anständiga journalistiken tyvärr är allt annat än anständig. Eller vad sägs om de livslevande rubriker ur dagspressen vi här lämna prov på? Först ha vi den svarta, dystra löpsedeln, som en vacker lördagsafton i juli månad grinade mot oss på gator och vid spårväghållplatser staden runt: en tbc-sjuk går

sina jättebokstäver grinar emot honom vid stationens tidningskiosk... En stor svart löpsedel möter honom — en lungsjuk sprider död omkring sig - - - Att det sedan rör sig om ett okänt tbc-fall och inte en f. d. sanatoriepatient står det naturligtvis ingenting om. På löpsedlar finns det inte plats för några reservationer, men det är alltid f. d. sanatoriepatienter som får lida bacillskräckens martyrium. Och bacillskräcken får god näring ur sådana här löpsedlar.

Men det finns också prov på andra rubriker, som inte se fullt så hemska ut, men de är osympatiska på ett annat sätt. Exempelvis en tbc-sjuk som går omkring i USA-uniform och sol- och vårar lättrogna damer! Det vill säga, att sjukdomen medför förutom alla andra otrevliga konsekvenser att man blir sol- och våрман. Alltså en viss asocial läggning enligt vissa kvällstidningars rubriksättning. Vi undra vilka psykologiska och vetenskapliga fakta som ligger bakom detta självklara konstaterande. Är sakkunskapen måhända hämtad ur någon speciell facklitteratur som har med kvällstidningarnas upplagor att göra? Vi vet att rubriker av det mera "raffiga" slaget ökar lösnummersförsäljningen. Och när lösnummersförsäljningen ökar, då ökar också inkomsten. Det är en enkel sats ur den nationalekonomi, som i synnerhet gäller för kvällstidningar. Nu kanske någon invänder, att det går lätt för en månadstidskrift som Status att verka struntförnäm. En månadstidskrift har ju gått om tid. Man kan sitta en hel månad och peta och ändra på rubrikerna. På en aftontidning gäller att ha rubriker som slår och drar ögonen till sig — rubriker som håller i konkurrensen. Vi ha också sinne för denna populärare journalistik. En månadstidskrift blir alltid mera stel och högtidlig.

LÖRDAG 13 JULI 1930

LUNGSJUK

smittade ned HELT KOMPANI

TRE AVLED

REVKUNG söker långa
SVENSKOR

och smittar sina medmänniskor — döden markerar hans väg — 3 dödsoffer. Vi tänker på den nyutskrivne sanatoriepatienten, som glad och förhoppningsfull lämnat sjukhuset, stigit på tåget och just kommit till sin hemorts järnvägsstation. Då han efter en lång bortvaro åter ska träffa vänner och bekanta möter honom yttervärlden med en första hälsning. Löpsedeln med

Köpenickiad av tbc-sjuk tekniker

Blev "flygkapten MacLean",
lurade ung flicka på pengar

En 30-årig tekniker vid en större industri i Stockholm har iscensatt en fantastisk köpenickiad och

Biograf och affär i atombombsäkert
luftskud

Lekmannen och läkaren

Sven Vallmark mot doktor Forsgren i pas-frågan

Överläkare Erik Forsgren har i Svenska Läkartidningen riktat kritik mot en alltför ensidig, optimistisk tilltro till det nya läkemedlet PAS, som numera fått en vidsträckt användning på tuberkulossjukhusen både i Sverige och andra länder. I detta sammanhang framhåller doktor Forsgren att en viss spänning mellan patient och läkare kan bli följden och att tidningspressens behandling av hithörande frågor lämnar mycket i övrigt att önska.

Fil. mag. Sven Vallmark tager i följande artikel upp en del av doktor Forsgrens synpunkter till kritisk analys.

Fil. mag. Sven Vallmark.

År 1949 motionerade ordföranden i De Lungsjukas Riksförbund, riksdagsman Sigfrid Jonsson, om ett enhetligt anslag för bl. a. poliklinisk behandling med pas och andra läkemedel, som förordats av läkare. Motionen avslogs. Samma år fattades beslut om fri pas-behandling i hemmen av landstingen i Jönköpings län, Kopparbergs län och Kronobergs län, i vilka län hela kostnaden för en av läkare ordinerad paskur i hem-

met ersättes. Samtidigt beslöt landstingen i Uppsala och Örebro län att bidra till en del av denna kostnad. Redan dessförinnan lämnades sådant bidrag av Gotlands, Kristianstads och Kronobergs läns landsting. Till innevarande års landsting har inom en rad övriga landstingsområden motioner inlämnats, vari anhållits om fri pasbehandling i hemmet. I skrivande stund är inget bekant om dessa motioners öde. Man har rätt att i sammanhanget fundera över det rimliga i att hemorten skall spela en avgörande roll för en sjuk människas möjligheter att komma i åtnjutande av den medicin, som av läkare rekommenderats henne.

Ungefär samtidigt med att de lungsjukas föreningar landet runt sommaren 1950 satt och svettades med att skriva ihop sina motioner om fri pas i hemmet publicerades i nr 28 av Svenska Läkartidningen en artikel av överläkaren vid Svenshögens sanatorium, Erik Forsgren, betitlad: "Är para-aminosalicylsyra (pas) ett botemedel mot lungsot?". Artikeln i fråga har redan behandlats i Status' septembernummer, men slutklämmen är värd att ännu en gång citeras. Så här slutar doktor Forsgren:

Para-aminosalicylsyran (pas) kan i vissa, för behandling därmed särskilt lämpade fall av lungtuberkulos utöva en till synes gynnsam inverkan på allmäntillstånd och ett flertal sjukdomen åtföljande symtom. Men medicinen i fråga har icke hittills visats vara något pålitligt botemedel mot lungsot och kan därför icke ersätta den hittillsvarande behandlingen av denna sjukdom förmedelst sanatorievård, operativa ingrepp etc. Behandlingen är ej fullt riskfri och bör handhas av tbc-specialist, lämpligen i samband med sanatorievård. Detta svar synes mig visserligen vara i välvilligaste laget. Men då vi sakna ett objektivt mått på behandlingsresultatet och icke kunna fränkänna en event. enbart symptomatisk förbättring allt värde, bör man kanske vara generös och gå den för tillfället förhärskande opinionen tillmötes i någon mån.

Ting.

A arrang... i samband med... "stuck over" förra året.

TBC-sjuk i USA-uniform levde på sol, vår, fattigvård

En 30-årig tekniker, som varit sjukskriven i tbc sedan 1945 och levt på fattigvårdsunderstöd, har i dag åtalats i rådhusrätten för en ganska fantastisk historia i sol och värbranschen.

För att få tiden att gå skaffade han sig en amerikansk flygun... och sade sig vara pilot i... kväll mötte han en 24-årig kontorist som blev be... och gick med...

och man har bättre tid och möjligheter att bearbeta materialet än en daglig tidning, både ifråga om innehåll och rubriksättning. Men detta är dock inte något hållbart försvar för den rubriksättning vi här kritiserar. Det bör väl trots allt vara en hederssak för varje tidning att inte sätta rubriker av det slag vi här visat. Att bara låta kurvan för anständig journalistik löpa nedåt måste så småningom leda till ett kulturellt botenläge för pressen som inte ens jakten efter de höga upplagesiffrorna varken kan förklara eller ursäkta.

Doktor Forsgrens sätt att argumentera med den ena reservationen inlindad i den andra, f. ö. genomgående för hela artikeln, påminner rätt mycket om honom, som deklarerade: aldrig mer i livet punsch — varm — om förmiddagarna — tror jag. Doktor Forsgren ger då och då en liten, liten nypa med ena handen, men han ser alltid ordentligt till att han med den andra tar tillbaks det lilla han släppt ifrån sig, när det gällt att tillerkänna pas något värde. Den som utan förutfattad mening och utan kunskaper eller erfarenhet från annat håll läser doktor Forsgrens artikel blir tämligen övertygad om att pas är ett övervägande skadligt medel, vars farliga biverkningar visserligen inte låter sig preciseras men vilka inte heller får nonchaleras på det sätt, som av läkarkåren i övrigt hittills skett. Att doktor Forsgren inlåter sig på något sådant som pasbehandling beror enbart på att han anser sig kanske böra vara generös och gå den för tillfället förhärskande opinionen till mötes i någon mån. Och när doktor Forsgren så gör, så är han tydligen ett offer för den av honom påtalade press på landets goda läkare, som utövas av patienter, vilka låtit suggerera sig av ovederhäftiga läkares ensidigt optimistiska framställning och lätt färdiga och lättfärdiga dödlighetsstatistik eller av happy-end-skrivande journalisters underhaltiga nyhetsmaterial och dåliga journalistik.

I ett avseende kan man säkert omedelbart ge doktor Forsgren rätt. Pas är inget universalmedel mot tbc, som skulle göra alla andra behandlingsmetoder överflödiga, men det är det väl inte heller någon som har påstått. I motsats till doktor Forsgren anser dock en hel rad sanatorieläkare, att pas är ett värdefullt komplement till tidigare behandlingsformer, och det är ju vackert så. Som redan inledningsvis framhållits har en hel rad landsting beviljat bidrag till pasbehandling i hemmet. Doktor Forsgrens artikel är en allvarlig anklagelse mot de medicinska rådgivare, som väglett landstingsmännen i dessa fall. I själva verket ligger det ju så till att pas i ständigt växande utsträckning användes inte bara i Sverige utan också utomlands. Andra experter än doktor Forsgren anser sig här i Sverige ha konstaterat, att pasens effekt på det hela taget kan likställas med streptomycinets, utan att ha det senares skadliga biverkningar. Dessutom är det också mycket billigare. Från läkarhåll har jag hört, att man i Frankrike prövat mycket stora pasdoser — 40 gram om dagen — vid intravenös behandling med pas och att effekten varit förvånande god. På min fråga om några skadliga biverkningar iakttagits i dessa fall, förnekades detta. Här borde ju om någonsin den av

Forsgren i hans artikel antagna ökade blödningsrisken vid pasbehandling ha kommit till synes.

Doktor Forsgren har också rätt i att pasbehandlingens utbredning på rikets sanatorier med all säkerhet i stor utsträckning är ett resultat av den press, som patienterna utövar på sina läkare. Detsamma kan f. ö. sägas vara fallet också med streptomycinbehandlingen och åtskilligt annat inom tuberkulosvården. Detta med patientens press på läkaren lär väl gälla alla i viss utsträckning obotliga sjukdomar. Jag antar, att t. ex. cancerspecialisten har betydligt större erfarenhet av företeelsen än tbc-läkaren. Sen är frågan den om man skall anse detta vara av ondo eller inte. Vad pasbehandling beträffar menar tydligen doktor Forsgren det. Jag gör det inte.

Doktor Forsgrens argument mot pasen är av åtskilliga slag. Först och främst anser han, att man knappast kan avvisa tanken att pas är en bidragande orsak till uppkomsten av stundom dödliga blödningar. Det är naturligtvis ett mycket allvarligt argument. Han anser likaså, att en långvarig pasbehandling kan äventyra K-vitaminbildningen i grovtarmen och på den vägen gynna uppkomsten av dödliga blödningar. Dylåka blödningar skulle också enligt doktor Forsgren kunna tänkas uppkomma genom att pas i organismen sönderdelas till lägre bensol- eller fenolföreningar, kemiska derivat kända för sin nekrotiserande inverkan på olika vävnader och organ. Doktor Forsgren framställer också den teorin, att vid kaseös ftis uppkomsten av kaverner icke hindras utan kanske snarare gynnas genom inverkan av pas. Han talar också om pasens fagocytförlamande inverkan och om en intoxicering av patienterna medelst pasbehandling, bådadera enligt doktor Forsgren ogynnsamma företeelser. Det är som synes inte så litet, som föres upp på pasens skuldkonto. Det är bara tråkigt, att doktor Forsgren inte stöder sina anklagelser med fakta. Om pasen verkligen i så pass många avseenden skulle verka främjande på uppkomsten av blödningar, tycker man att detta mycket lätt skulle ha låtit sig påvisa rent siffermässigt. Några sådana siffror kommer dock inte doktor Forsgren med. Han rör sig med hela rader av antaganden och sannolikheter i fråga om pasens förmenta skadlighet, men det är svårt att finna, att han verkligen styrker sina hypoteser med fakta, åtminstone så långt lekmannen förmår bedöma. Den låga protrombindex, som doktor Forsgren funnit hos några pasbehandlade patienter och som kan antas medföra ökad blödningsrisk, säger i varje fall inte lekmannen något, så länge inga jämförelsesiffror på icke pasbehandlade lungsjuka ges och så länge inte uppvisas, att den låga index är en följd

av pasbehandlingen. Skulle doktor Forsgrens hypoteser om pasens skadlighet verkligen vara riktiga borde väl rimligen det stora antal fall, i vilket under de senaste åren poliklinisk pasbehandling förekommit, ha givit så många bakslag, att medlet för länge sen skulle ha kommit i vanrykte i likhet med åtskilliga andra till en början med stora förhoppningar mottagna tuberkulospreparat.

Men av ett konstaterande av att pasen inte är skadlig följer givetvis inte, att den måste ha någon nyttig effekt. Och eftersom medlet alltjämt kostar mycket pengar, är det ganska självklart, att det är en mycket viktig synpunkt, huruvida det verkligen tjänar något till att använda pas. Inte minst gäller detta de lungsjuka, som av sina knappa medel alltjämt inom många områden av vårt land själva nödgas betala den pas, som de av läkare rekommenderats att intaga.

Doktor Forsgren har till en början en hel del att sätta upp på pasens plussida: förbättring av allmäntillståndet, särskilt subjektivt; avtagande eller upphörande feber; minskning av SR och blodbildens vänsterförskjutning, av sputum och tbcutsöndring, av nyttkomna skuggor på röntgenbilden etc. Detta låter ju inte så illa, i all synnerhet som samtidigt framhålles att alla är ense om att pas i vissa fall kan påverka lungotens förlopp. Men i fortsättningen inskränker doktor Forsgren de fall, där pasen kan tänkas ha någon reell effekt så starkt, att man kan säga att de blir helt betydelselösa och kommer att väga fjäderlätt mot allt, som han har att anföra mot pasen. Doktor Forsgren anser t. ex. att tryckkaverner någon gång kunna ses försvinna, "sannolikt som följd av att pasterapien medför en tillfällig reduktion av färska tuberkler i bronkialväggen". Uttrycket "tillfällig reduktion" gör ju värdet av pasbehandlingen tämligen tvivelaktigt. Värdet förringas ytterligare genom det konstaterande, som doktor Forsgren gör, "att dessa ventilkaverner som bekant äro ytterst nyckfulla företeelser, som komma och gå och komma igen med eller utan medikamentös terapi".

Vid färska tbcförändringar anser doktor Forsgren, att pasbehandlingen kan medföra en skenbar förbättring genom ett tillfälligt försvinnande av inflammatorisk vävnad och sputum, som sedan vanligen återkomma, när behandlingen avbrytes, tydande på att bacillerna leva kvar med oförminskad aktivitet. Doktor Forsgren stöder sig här liksom i andra sammanhang på ett i Excerpta medica för tbc vol. III, hft 1 refererat musförsök. Belysande för doktor Forsgrens avvisande inställning till pasen är hans åsikt, att den vanliga sanatoriekuren i fall av akut miliartbc eller molniga för-

ändringar ibland kan gå till hälsa trots pasbehandling liksom även utan!

Doktor Forsgren konstaterar, att vår kunskap om pasens farmakodynamik är mycket ytlig. Själv kommer han dock med två enkla förklaringar till pasens effekt på lungtbc hos människa. Den första är att pasterapien medför en tillfällig reduktion av färska tuberkler i bronkialväggen, den andra är att pasbehandlingen någon gång möjligen kan medverka till hälsans återvinnande genom sin gynnsamma inverkan på allmäntillstånd, subjektiva symtom och aptit. Doktor Forsgrens reservationer är värda att läsas med eftertanke. Mycket blir inte över för pasen, som synes. De, som är av annan åsikt, är enligt honom offer för mystik och övertro.

Inte ens i fråga om tarmtbc anser sig doktor Forsgren kunna reserverationslöst förorda pas. Han håller det visserligen för sannolikt, att pasen har tarmantiseptiska egenskaper. Men då han å andra sidan anser, att den äventyrar K-vitaminbildningen i grovtarmen, föredrar han mera fysiologiska och ofarliga syror. Sedan mer än ett år har han inte behövt använda pas för att bekämpa diarré hos sina patienter. Detta låter ju mycket bra. Men det är med en viss bitterhet, som den, som sett åtskilliga av sina kamrater rinna bort i tarmtbc utan att läkarna förmått göra stort åt saken, konstaterar att doktor Forsgrens högeffektiva metod mot tarmtbc sett dagen först efter pasens tillkomst. Det kan väl inte ligga så enkelt till, att doktor Forsgrens tarmfall äter pas i smyg? Det skulle i varje fall jag göra, om jag finge tarmtuberkulos och nekades pas.

Man kan kanske tycka, att frågan om pasen är en intern angelägenhet för läkarna, som patienterna inte bör lägga sig i. Men de lungsjuka har under åren vant sig vid att nödgas försöka lösa så många andra problem på egen hand, att de inte finner något oriktigt i att de också försöker att få enhetliga normer genomförda för sin medicinförsörjning, så att det inte skall bli så, att man inom vissa områden av landet skall ha möjlighet att erhålla en medicin, som på andra håll inte står de sjuka till buds. Under sådana omständigheter är doktor Forsgrens angrepp mot pasterapien mycket allvarligt. Det är uppenbart, att det måste verka starkt hämmande på de landstingsmän, som eventuellt tar del av det i original eller i referat, när det gäller att behandla de lungsjukas motioner om fri pas i hemmet. Ingen ansvarskännande landstingsman lär vilja medverka till ett beslut, att landstinget skall fritt tillhandahålla en medicin, som av en expert inte bara förklarats värdelös utan till på köpet skadlig och olämplig för bruk utanför sjukhus.

Till sist några reflexioner om patienten och läkaren. Pasen har haft en ganska svår väg att gå, innan den vunnit ett allmännare erkännande från läkarhåll. Som ovan framhållits har det på mer än ett sjukhus varit patienterna, som legat bakom och drivit på, när det gällt införande av pasterapi. Den som ur patientens synvinkel upplevt raden av nya behandlingsmetoder mot tuberkulos bara under det sista decenniet förstår läkarnas försiktiga inställning och skepticism inför varje nytt medel. Men han har också lärt sig något annat. Patienten är inte fullt så dum, som läkaren ibland synes föreställa sig honom. Det brukar inte alls dröja så länge, förrän han har nosat sig till om ett nytt medel duger något till eller inte, om det är skadligt eller ej. Ett typiskt exempel var den s. k. diasonrushen. Diasonet var också en medicin, vars användning i stor utsträckning drevs fram av patienterna, men som inte höll, vad förhandsreklamen utlovade. Det dröjde inte länge, förrän ropet på diason från patienterna tystnade. Det finns väl inte nu många tbcpatienter, som inte har klart för sig, att streptomycin är ett medel med en viss effekt mot tbc men ett medel, som kan medföra bestående skadeverkningar, om det inte handhas på rätt sätt. Likartat är förhållandet med andra nya tbcmedel. Nu tycker man naturligtvis från läkarhåll, att det i alla fall bör vara läkarens sak att bestämma, när en viss medicin skall sättas in eller inte, och att han inte skall drivas fram till en viss terapi mot sin vilja genom trycket från sina patienter. Och det kunde ju tyckas vara en rimlig synpunkt och vore det också, om alla läkare vore lika aktiva och intresserade av en modern och i görligaste mån effektiv behandling. Så är det dock gudi klagat ingalunda. Det är med läkare, som med alla andra yrkesgrupper. Det finns olika sorter. Den ene är energisk, uppslagsrik och företagsam och beredd att på ett förnuftigt sätt pröva de nyheter, som bjuds. Den andre sköter sitt sjukhus mer slentrianmässigt och slött. Å andra sidan är det också så, att den som är gammal och erfaren, har upplevt många bakslag och därför gärna ställer sig försiktigt skeptisk inför nyheter, som den yngre och grönare kollegan med frisk entusiasm ger sig i kast med. Detta förhållande återspeglar sig inte bara i inställningen till nya mediciner. Det kommer till synes i fråga om all behandling. Genom sin press på sina läkare åstadkommer patienterna en viss utjämning i avseende på behandlingsförhållandena landet över. Denna press är därför mer av godo än av ondo. Lika litet är det enbart av ondo, att patienterna får läsa och höra talas om nya medel, innan dessa ännu kan sägas vara utprovade. I all synnerhet när det rör sig om en sjukdom, där man ännu

inte kommit fram till något verkligt effektivt botemedel, är det både naturligt och av vikt, att patienterna försöker följa med vad som sker på läkemedelsfronten. Varje försök till mörkläggning skulle verka ur psykologisk synpunkt ogynnsamt — för att inte tala om att det vore dömt att misslyckas. Att patienternas okunighet om elementära medicinska fakta och deras allt för högt spända förhoppningar många gånger blir högst besvärande för läkaren skall villigt medges. Men en klok läkare brukar också på den punkten komma till rätta med sina patienter ganska bra. Vad sedan pressinformationens kvalitet beträffar, så är det givetvis av stor vikt, att den blir så saklig och osensationell som möjligt. Där vilar ansvaret både på den uppgiftslämnande läkaren och den notisskrivande journalisten. Doktor Forsgrens artikel är naturligtvis inte den första, i vilken pressens förhållande till den medicinska utvecklingen tagits upp till kritisk skärskådan. Den intresserade kan finna en utmärkt, väl balanserad framställning i frågan i tidskriften VI OCH NI, 1942:2 av redaktör Birger Rolf. Där framhålles båda parternas ansvar, men där understrykes också den stora roll, som en vederhäftig press har möjlighet att spela för en ökad medicinsk allmänbildning.

Det är väl knappast nödvändigt att tillägga, att de lungsjuka inte är gramse på doktor Forsgren för att han ställer sig starkt kritisk mot pasen. De är honom tvärtom tacksamma för det arbete han lägger ned på problemet om paseffekten på lungtuberkulos. Men de anser sig också ha rätt att ta del av de rön, som görs, och att framföra sina synpunkter. De anser sig också ha rätt att söka utöva press på läkarkåren för att försöka få den att pröva ett medel, till vilket de knyter vissa förhoppningar. Och när en läkare framför en skarp kritik mot ett medel, som de flesta av hans kollegor funnit användbart, då vill de sjuka, att han styrker sin kritik med klara fakta i görligaste mån och inte bara stöder sig på lösa antaganden. Till sist är det ju ändå patienten, som löper den större risken, när ett nytt medel provas. För läkaren är det svåra dilemma att göra en riktig avvägning mellan viljan att gagna och nödvändigheten av att därvid framför allt icke skada. Patienten vill framför allt bli botad så raskt och effektivt som möjligt. Under sådana omständigheter är konfliktsituationer oundvikliga men ej enbart att beklaga, eftersom den spänning, som ligger under dem, bidrar till att föra utvecklingen framåt. Inga skulle vara gladare än de sjuka, om pasdebatten ledde till nya och effektivare preparat.

Sven Vallmark.

BOKNYTT

EN BOK OM HÅLAHULT

Väster och söder om det till Hålahults sanatorium hörande parkområdet ligger en ravin på vars botten en bäck banar sin väg. Det är Rangelbäcken.

Om denna blygsamma skogsbäck skulle det kunna skrivas åtskilligt. Trakten kring Hålahults sanatorium är fattig på vattendrag, och Rangelbäcken intar därför i den hålahultska geografien ungefär samma dominerande ställning som Nilen i Egypten.

Det finns en liten anekdot om Rangelbäcken som förtjänar att räddas undan glömskan. När kung Oscar II och hans gemål drottning Sophia vid invigningen av Hålahults sanatorium den 13 juli 1900 visades runt anläggningen, lär drottningen ha uttalat en önskan att även bli förd till Rangelbäcken. Kung Oscar avstyrde emellertid denna utflykt genom att framhålla att "en skogsbäck borde Hennes Majestät kunna imaginera".

Om det lyckades drottning Sophia att "imaginera" Rangelbäcken förtäljer inte historien, men ett är säkert: hon skulle inte ens i sin livligaste fantasi kunnat föreställa sig Hålahults sanatorium som det ser ut i dag, än mindre den roll detta vårt första folksanatorium kommit att spela för tuberkulosvårdens utveckling i vårt land.

Hålahults sanatorium i vinterskrud.

Man erinras om denna Hålahults insats för tuberkulosbekämpandet i Sverige, när man tar del av den attraktiva festskrift varmed sanatoriestyrelsen hufvudstans 50-årsjubileum. Lättfattligt och populärt skildras här inte bara det gamla sanatoriets historia genom åren, utan man får också i stora drag en redogörelse för tuberkulosbehandlingens utveckling under det svunna halvsekl.

När Hålahult fyllde 25 år utgavs en minnesskrift redigerad av sanatoriets dåvarande överläkare, den smått legendariske C. E. Waller. Hans efterträdare, överläkare Olof Stendahl, har i stället för att fortsätta historieskrivningen där Waller slutade valt att låta den nu utkomna minnesskriften spänna över alla de förflutna 50 åren. Det är ett gott grepp. Skildringen får på det sättet ett riktigare perspektiv, och mycket av vad som i 25-års-

skriften tedde sig särskilt viktigt, men av den följande utvecklingen reducerats i betydelse, framstår nu i sin rätta proportion.

Det har förresten sitt stora intresse att jämföra de bägge minnesskrifterna. Medan Wallers 25-årsskrift med dess många vetenskapliga uppsatser vände sig så gott som uteslutande till en med medicinska problem förtrogen läsekrets, syftar den nu utkomna 50-årsskriften till att inom ramen för det begränsade utrymmet ge lekmannen en uppfattning om hur Hålahults utveckling gått parallellt med den svenska tuberkulosvårdens.

När Waller i sin minnesskrift för tjugofem år sen redogjorde för Hålahults förhistoria och tillkomst nämnde han egendomligt nog ej namnet på den man, som utanför läkarnas krets gjorde mest för att väcka intresse för organiserad vård av lungtuberkulösa i Sverige.

Det är glädjande att detta förbiseende nu rättas till. I den föreliggande 50-årsskriften skriver Olof Stendahl:

"Framhållas kan att vid samma tid (1896) en lekman, barberaren A. Forsberg i Eksjö, ivrade för att tillgodose behovet av organiserad vård åt lungsjuka. Denne hade själv angripits av tuberkulos och inseende de lungsjukas svåra ställning gick han med sällspord energi in för att driva frågan framåt. Genom cirkulärskrivelser sökte han vinna förståelse bland dåtidens sjukhjälpföreningar och genom offentliga möten lyckades han väcka intresse för sina idéer bland befolkningen. Forsgrens initiativ och det arbete han nedlade för de lungsjuka uppskattades av Konungen, som genom borgmästaren i Eksjö till honom överlämnade en guldmedalj med Konungens bröstbild samt inskriptionen: Till Arvid Forsgren 1897."

I själva verket kan de svenska folksanatoriernas historia ej skrivas med mindre än att Forsgrens insats berörs. Rättvisan kräver det, ty det var Forsgren som vid ett möte på 100-mannaföreningen i Eksjö den 26 april 1896 framlade en plan för bekämpande av tuberkulosen genom upprättande av folksanatorier, ett initiativ som ledde till nationalinsamlingen till Oscar II:s 25-åriga kungajubileum och i sinom tid till byggandet av de s. k. jubileumssanatorierna.

Oscar II glömde ej heller Forsgrens insats för jubileumssanatoriernas tillkomst. När Forsgren 1906 blev allvarligt sjuk i sin lungtuberkulos men ej kunde beredas plats på sanatorium var den gamle kungen bland de första som tecknade bidrag till den insamling som gjorde det möjligt för Forsgren att tillbringa de sista levnadsåren i ett eget hem, det vackra Kaffekullen. Forsgren fick även året före sin död — han dog den 12 januari 1908 — medaljen i guld för berömliga gärningar.

Minnesskriften om det 50-åriga Hålahult slutar med ett anspråklöst påpekande att sanatoriet efter nutida begrepp är ett litet sjukhus, avsidens beläget och med en begränsad uppgift. Må så vara! Men än är tuberkulosen ej besegrad, än finns det många i detta land för vilka detta gamla folksanatorium kommer att bli en ankargrund under ohälsans dagar.

H. S.

Hålahults sanatorium 1900—1950. En minnesskrift redigerad av Olof Stendahl. AB Littorin Rydén Boktryckeri, Örebro. 1950.

(Forts. å sid. 24)

"FOLKHÄLSAN"

Det är bättre att förekomma än förekommas, säger ordspråket, och den tesen hålls högt i ära av vetenskapsmännen och deras assistenter på Statens Institut för Folkhälsan vid Norrbacka i Stockholm, där de födoämnen och konserver som säljs över hela landet kontrolleras. De mellan sjuttio och åttio personerna på födoämneshygieniska avdelningen har fullt upp att göra året runt.

"Folkhälsan", som institutet kallas rätt och slätt, är inrymt i en modern funktionsbetonad tegelbyggnad på Norrbacka-området i norra Stockholm, inte långt från Karolinska sjukhuset, och dess främsta uppgift är just att förhindra olyckor och sjukdomar till följd av förorenade eller otjänliga födoämnen.

Födoämnesanalyserna är avgiftsfria när de är be-

ordrade av statliga eller kommunala myndigheter men kostar 15 eller 25 kronor när privata företag står som uppdragsgivare. Men den summan betalar man med glädje, eftersom livsmedelsfabrikanter och -förpackare alltid gläds åt att kunna sätta stämpeln "Godkänt av Statens Institut för Folkhälsan" på sin vara.

"De flesta svenska livsmedelsfabrikanter är synnerligen laglydiga och hyggliga", förklarar dr W. Jenning, chefen för det kemiska laboratoriet. "Och det är mycket sällan vi påträffar ett fall där vinningslystnaden hos fabrikanter är större än hans samvete och ansvarskänsla för folks välbefinnande. Men det finns förstås undantag..."

En titt i institutets årsberättelse visar klart och tydligt vad det är vetenskapsmännen får syssla med. Av de 11.511 analyser som gjordes år 1949 var de inte mindre än 7.357 som gällde kött, korvvaror och liknande produkter. Därefter kom kakao och mjölk med 291 vardera, följd av 263 analyser av smör. Återstoden innefattar alla slags livsmedel från buljongtärningar till mesost, konsthonung och konditorigarneringar etc. etc.

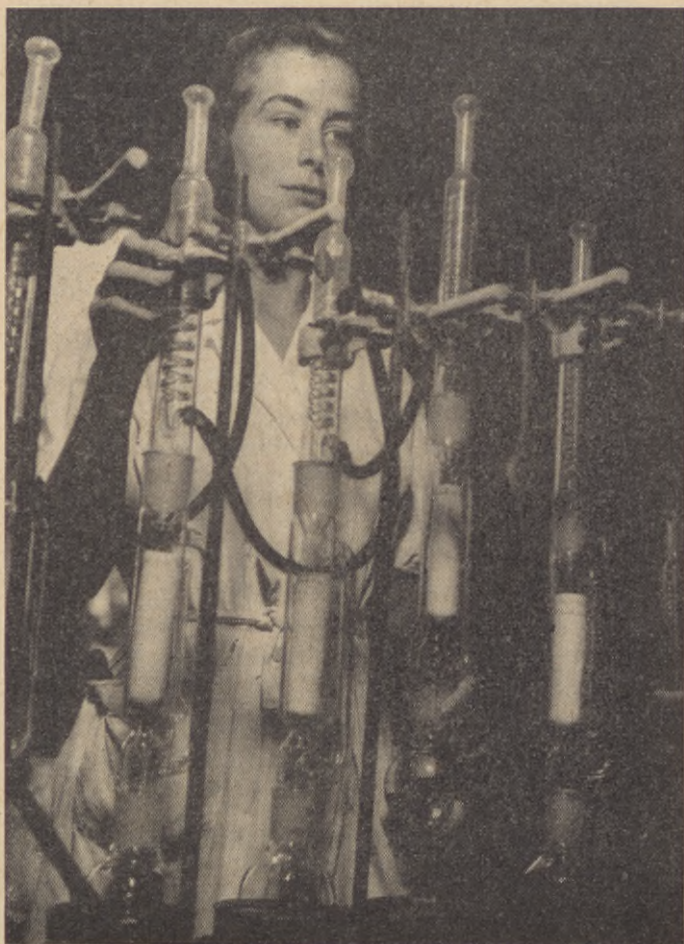
"Vad för slags mat är oftast förfalskad och under gängse standard?" undra vi. Och dr Widell vid den fysiologiska och bakteriologiska avdelningen tvekar inte inför svaret.

"Det är glass", säger han. "Inte sådan glass man får på restauranger och konditorier utan sådan som säljs på gatorna. Ibland kan man hitta mycket smått och gott i den, i synnerhet om försäljaren själv gör sin glass hemma. Och även om varan skulle fylla måtten i fråga om kvalitet, så är ofta det sätt på vilket glassen handhas och serveras en anledning till kritik. Den färdigförpackade glasspinnen som är täckt med papper var en verklig gudagåva, och det är det enda hyggliga och hygieniska sättet att servera glass på, när den säljs på gatan."

Under 1949 gjordes det endast 49 glassanalyser, men dr Widell anser att det borde gjorts flera.

"Se bara på hur en del glassförsäljare bär sig åt när de betjänar sina kunder!" säger han. "Det är så man kan må illa. Men sorgligt nog är det sällan folk klagar, och dom bryr sig heller inte om att sända den urusla varan till oss för undersökning."

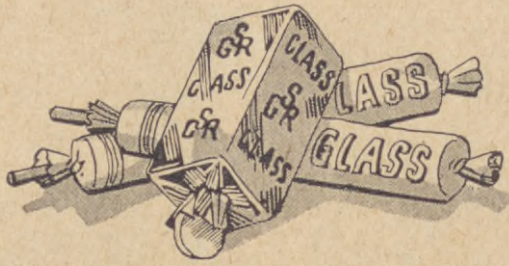
Dr Jenning, kemisten, har ett annat sorgebarn, näm-

Detta invecklade maskineri av glas och gummi är den berömda Soxhletapparaten för bestämning av fetthalt.

Här se vi livsmedelskontrollen i full gång. Många livsmedelsfabrikanter tillställer statens institut för folkhälsan prover på sina tillverkningar innan de gå ut i marknaden. Man är i stort sett överens om att de svenska livsmedelsfabrikanterna är laglydiga och ärliga.

GLASS

En mejeriprodukt som ger energi

Gräddglass är en förfriskning, som tillför kroppen närande och energibildande ämnen i form av mjölkäggvita, smörfett och kolhydrater. Gräddglass innehåller även värdefulla mineralämnen såsom kalcium, fosfor och järn samt det för tillväxten betydelsefulla A-vitaminet.

Beräknad sammansättning per 100 g gräddglass

Fett	10 %
Kolhydrater	20 %
Äggvita	5 %
Mineralämnen ..	1,3 %
Kalorivärde	200 kalorier
A-vitamin	300 I E

Moderna förpackningsmaskiner framställer stycksakerna väl emballerade, så att konsumenten alltid erhåller en fullvärdig produkt.

Förpackad glass —
kvalitetsglass.

Medlemmar i Sveriges Glassindustriers Riksförbund

ARLA-glass AB, Göteborg
 Borlänge Glassfabrik, Borlänge
 Esplanadens Glassfabrik, Borås
 Freja Choklad- & Konfektfabrik, Gävle
 Glace-Bolaget AB, Stockholm
 Glace-Companiet, Göteborg
 Kalmar Ispinnfabrik, Kalmar
 Karlstadsortens Mejeriförening u. p. a., Karlstad
 Malmö Glassaktiebolag, Malmö
 Trollhättans Glassfabrik, Trollhättan
 Tyrol Glassfabrik, Alingsås
 Ängelholms Mejeriförening m. b. p. a., Ängelholm

ligen "konserveringsmedel". Varje höst när syltnings-säsongen sätter igång är hans laboratorium fyllt med prover på nya kemiska preparat för konservering samt med konserverburkar och glasburkar med hemkonserverade grönsaker och frukt.

"För det mesta är det en kvantitetsfråga", förklarar dr Jennings. "En del husmödrar tar gärna för mycket. En handfull av konserveringsmedlet till så håller sig frukten, tycks de resonera. Och andra har en viss förkärlek för starka konserveringsmedel, salicylsyra, t. ex. Om och om igen trumfar vi i folk att det finns andra kemiska preparat som är lika effektiva men mindre farliga för hälsan. Vi undersöker varje nytt "konserveringsmedel" som dyker upp i marknaden, och visar det sig innehålla något som inte borde finnas med i det, får fabrikanten uppmaning att ändra sitt recept."

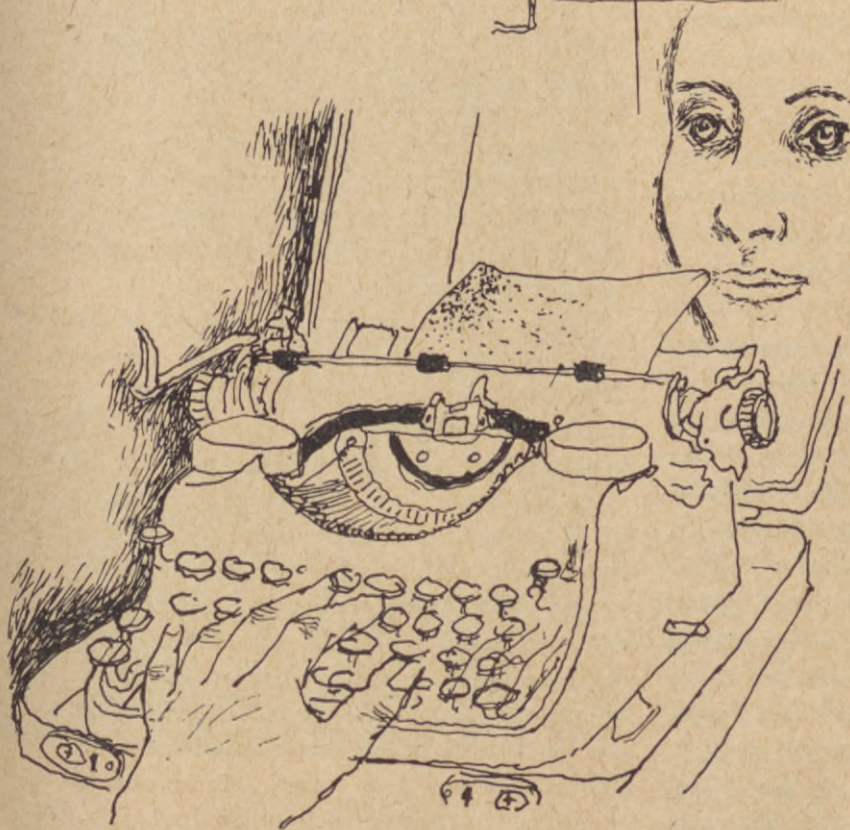
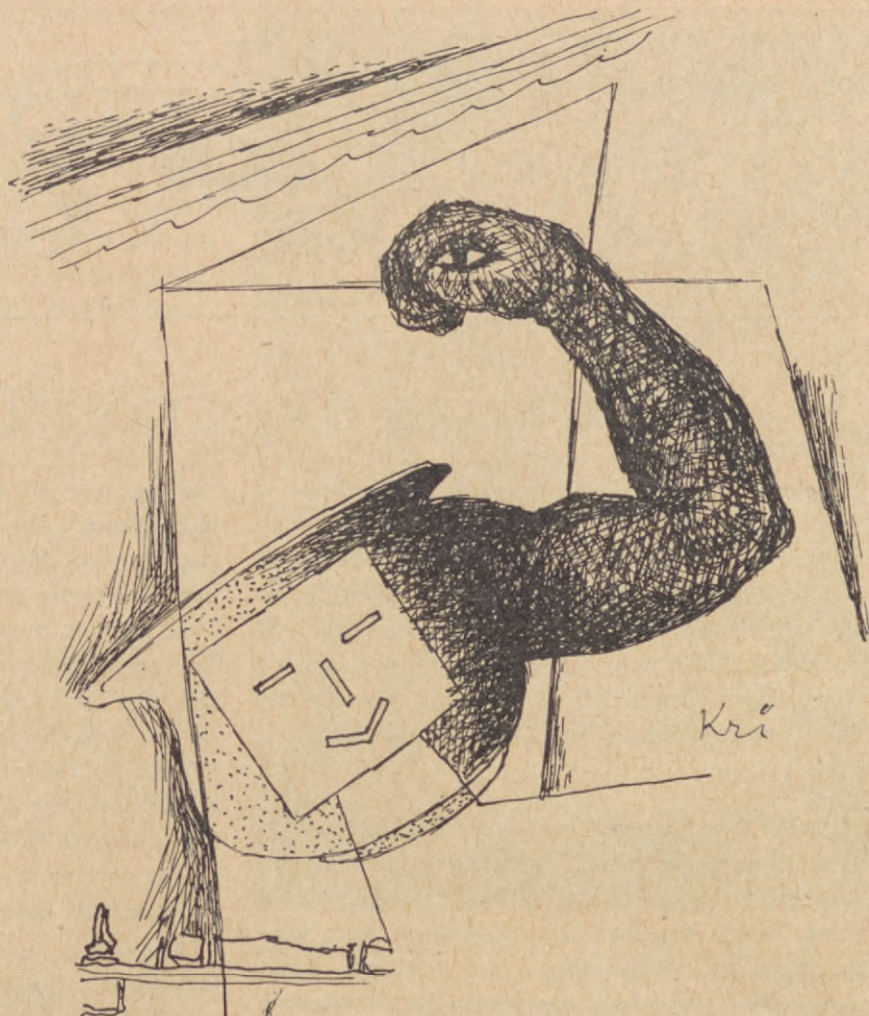
Farliga föremål kan ibland komma in i födoämnen på egendomliga vägar. För några år sedan framkom i den franska staden Brest det ena fallet efter det andra av blyförgiftning, och man kunde nästan tala om en epidemi. Alla undersökningar visade sig vara förgäves. Det fanns inget bly i kvarterets rörsystem och inte i köken eller kokkärlen heller. Hälsovårdsmyndigheterna koncentrerade slutligen sina undersökningar till ett bageri, där många av de insjuknade hade köpt bröd. Då upptäckte man att bagaren, som hade en gammaldags ugn med öppen eldstad direkt under ugnen, eldade med ved som kommit från ett upphugget gammalt skepp. Skutan hade målats med färg som innehöll stor procent blysalt. Vid förbränningen frigjordes giftiga gaser som förgiftade degen, och bullarna gav upphov till blyförgiftning.

Kastruller och stekpannor kan ställa till med mycket trassel. Varje år har vi här hemma några fall av zinkförgiftning, som orsakats av att man använt galvaniserade kokkärl. Zink är inte särskilt skadligt för kroppen, men matens smak går till spillo, och det slår inte fel att det kommer in prover till "Folkhälsan" där man misstänker arsenikförgiftning eller ännu värre saker. Institutets chef, professor Ernst Abramson, berättar följande:

"Det händer nästan varje år att någon använder själva konserveringsgrytan i vilken man konserverar glasburkarna till att koka sylt i, oftast då lingonsylt. Dessa grytor brukar vanligen vara av galvaniserad plåt. Efteråt upptäcker husmödrarna att kärlet svartnat på insidan. Zinken har lösts ut och finns i sylten. Hälsovårdsnämnden i Stockholm brukar varna för detta förfaringsätt genom annonser i tidningarna. Men alltid är det någon som glömmer bort att läsa dem..."

En femtalist...

En kruka som hänger
i krokig arm
på en vägg som inte finns,
en soffa som saknar
både rygg och karm
är de enda rader jag minns
ur en dikt som lästes
en kväll någonstans,
av en skald som inte fanns,
ty han hade försvunnit
ur tid och rum,
och dikten var inte hans,
tillåt mig säga
först som sist,
att dikten ej skriven var
av någon försvunnen förtalist,
ty dikten finns ännu kvar,
det var bara en kludd
som kom in någonstans
i början på femtitalet,
han var kanske en skald
för han kom ingenstans,
och allt vad han gjorde
var galet...

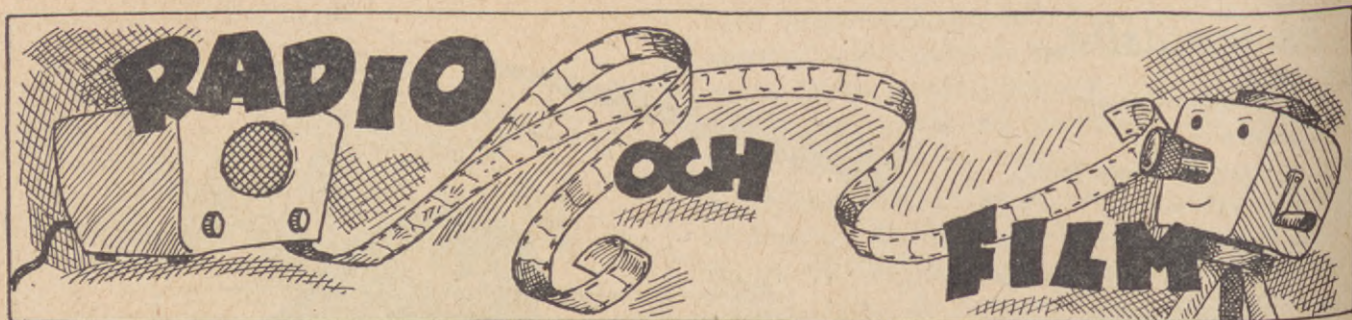

Skriv några rader...

Kanske bland gömmor
det ligger ett brev,
och väntar det svar
som ej skrivet blev,
han, eller hon,
vem nu skrivaren var,
finns kanske ännu
i livet kvar...

Min vän, om du kan,
koppla av från slitet,
skriv några rader
det kostar så litet,
kläd dina tankar
i gyllene skrud,
sänd en hälsning,
ett glädjebud...

HARALD CARLSSON.

TELEVISIONEN KOMMER...

Televisionen står i förgrunden i debatten om radions framtid. Överläggningar och undersökningar pågå i syfte att klarlägga möjligheterna för oss i Sverige att så snart som möjligt få del av "bildradion" — radion som inte bara ger ljud utan också levande, rörliga bilder av programmen. Några glimtar från de aktuella händelserna inom radiovärlden följer i denna artikel.

Dansk radio har 25-årsjubilerat och celebrerat högtiden med en magnifik utställning på Forum i Köpenhamn. Naturligtvis är det televisionen, som spelat i förgrunden. Varje dag har Statsradiofonin sänt televisionsprogram och utställningen har blivit en dundrande succé. Med påföljd att danskarna för närvarande går omkring i en televisionsfeber, som saknar motstycke. Enligt tidningen Politiken är televisionen dagens ledande debattämne. I spårvagnar, i hem, på arbetsplatser, ja överhuvud taget där två människor träffas, diskuterar man bara en enda sak — fjernsynet — och på en del håll tror man optimistiskt nog att televisionen skall komma igång på allvar redan i januari 1951.

Det är dock inte bara i Danmark, som intresset har skruvats upp i topp. Även i Sverige har man fått en släng av telesjukan och i Skåne har man redan på några håll skaffat sig televisionsmottagare och följer med tämligen gott resultat den danska 100-wattssändarens operationer. Och naturligtvis väntar man bara på den stunden, då danskarna skall sätta igång på allvar.

För svenskt vidkommande finns det också anledning att se ljusst på framtiden. De svenska experterna har hunnit mycket långt i sina experiment och redan 1952 får Stockholm en provsändare med hela 5-kilowatts effekt. Tekniskt är televisionen inget problem längre. Det gäller bara att bestämma sig för vilket system, som skall användas. Det finns dock alla skäl

för den svenska expertisen, att inte förhastat sig. Förhållandena i Danmark och Sverige är nämligen litet annorlunda. Befolkningsgeografiskt och topografiskt har danskarna mer betydligt förspant än vi har det. Televisionen bygger ju bl. a. på en relativt stor befolkningskoncentration inom ett begränsat område. Och det önskemålet är mer än väl uppfyllt för Danmarks vidkommande. Till detta kommer också, att det danska landskapet bjuder på betydligt mindre hinder än det svenska. Därför gäller diskussionen i Sverige inte i dag när det blir möjligt att sända television — det är det redan — utan när det blir möjligt att sända program till hela landet.

När televisionen i början diskuterades var den uppfattningen mycket allmän, att endast storstäderna kunde komma i fråga. Dessbättre är den åsikten ett passerat stadium. Diskussionen gäller inte längre storstadstelevisionen — den gäller hela landets. Tekniskt finns det redan förutsättningar för teleöverföring till landsbygden. På experthåll undersöker man bara vilket system som är det mest lämpliga. Om tre—fyra år borde den undersökningen vara avslutad och televisionen ett faktum.

Det är också en annan sak, som gör det nödvändigt att inte rusa iväg alltför lättsinnigt. I motsats till radion låter sig inte televisionen infogas i et omspannande våglängdssystem. Den kräver väl avvägda våglängdskanaler och därför måste man ha klart för sig vilka våglängder som blir aktuella, innan man släpper ut tv-mottagarna i marknaden. Till den ändan skall Sverige om någon vecka ta initiativet till en internationell våglängdskongress och före innan de definitiva våglängderna är fixerade, kan det alltså inte bli tal om någon kontinuerlig television. Denna försiktighet är inte minst et skydd för medborgarnas pengar. Man kan ju lätt tänka sig hur opinionen skulle uppträda, ifall televisionen kom i gång, folk investerade en massa pengar i apparater och sedan bara fick kasta sina

mottagare i sjön, därför att ett nytt system måste användas.

Ekonomiskt blir televisionen överkomlig för alla. Visserligen är apparaterna just nu rätt dyra. Man beräknar, att en bordsapparat i dagens läge kostar i runt tal 1.000 svenska kronor och en stor mottagare i möbel ungefär 2.500. Denna siffra kan dock ganska snart nedbringas när serietillverkningen kommer igång. En siffra, som pendlar mellan 600—500 kronor ligger nog närmast det rimliga.

Självfallet har man ännu inte hunnit diskutera licensernas storlek. Men man kan ju som jämförelse ta den holländska televisionens avgifter. I Holland betalar lyssnarna 50 kronor per år i svenska pengar och danskarna planerar en avgift av 50 danska kronor. Om man därför sätter 50 kronor som maximum för Sverige, är man nog sanningen mycket nära.

Vad televisionen kommer att betyda för människorna, är ännu för tidigt att riktigt förstå. Den blir en revolution mer eller mindre och för hemlivet stundar det till rännesans. I Amerika, som naturligtvis tekniskt ligger oändligt långt före oss i det avseendet, har televisionen verkat i allra högsta grad gynnsamt

Rörelser, ljud och bild — allt måste bli samstämmigt i en televisionsutsändning och man förstår att det ställer stora krav på både de uppträdande och det tekniska maskineriet.

på hemlivet. Den har blivit en samlingspunkt där hela familjen fått rum och inte minst för ungdomen och dess eviga problem har den gjort en betydelsefull insats.

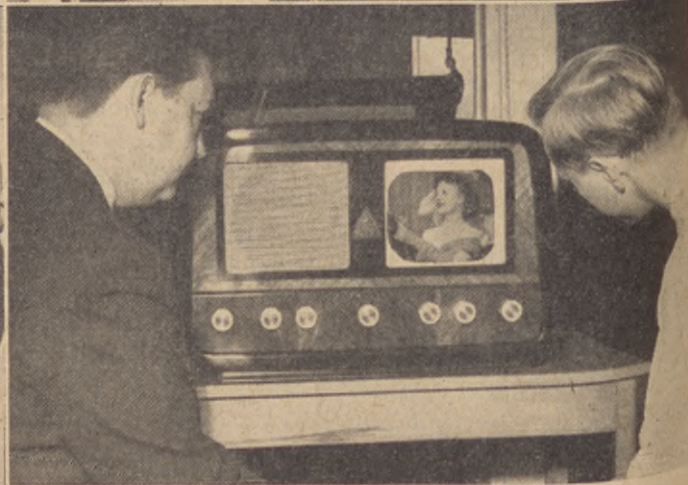
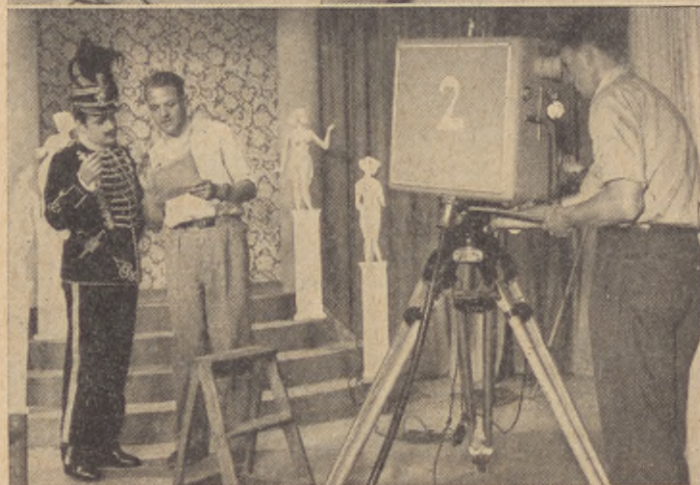
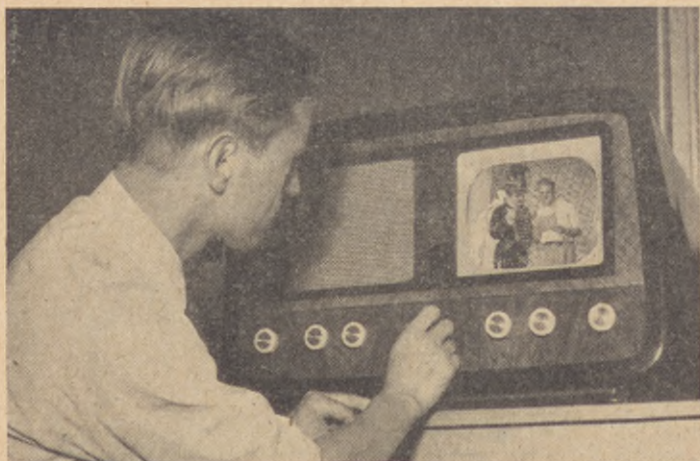
Vad den kommer att betyda för svenska landsbygden är väl ganska självklart. Som social utjämnare, som folkbildare, som underhållare har den utomordentliga förutsättningar och rätt använd blir den en nationell tillgång utan motsvarighet.

Man kan också göra tankeexperimentet vad den skall betyda för alla sjuka. Terapiskt t. ex. bör den kunna lösa många problem den moderna terapin ännu brottas med och även om man ser på den som helt vanlig sysselsättare, kan den bli ett värdefullt stöd i kampen för den sjuke och hans behov av mänskligt intresse. Inte minst med tanke på att man från vederbörligt håll är varmt intresserad för att låta den göra en insats på det området.

Man har beskyllt televisionen för att vara ytlig och hänsynslöst närgången. Som varnande exempel har man pekat på Amerika. Den inställningen är dock allt

Från inspelningen av ett televisionsprogram — man ser att det ligger mycket arbete bakom denna märkliga uppfinning.

Här se vi något av själva förspellet bakom televisionsapparaterna, d. v. s. innan vi kan se bilder och lyssna genom radion. Många kanske undrar om det är meningen att vi bara ska få se balett och teater. Att man valt just sådana mera rörliga bilder är väl mest med tanke på att se hur mycket man kan få ut av livliga rörelser, minspel o. dyl. genom televisionen. Naturligtvis kommer televisionen även att förmedla andra program.

för skev, för att överhuvud taget ha något allmänvärde. Det ankommer väl ändå närmast på de som sköter televisionen om den skall bli kall och ytlig, eller varm och mänsklig. Eftersom den svenska tv:n blir statlig finns det alltså ingen anledning att se mörkt på dess framtid. Däremot finns alla skäl i att redan nu betrakta den positivt, att ge den det stöd den behöver. Televisionen är i alla fall den största tekniska triumpfen i vår tid — atombombtillverkarna får ursäkta — och vi skall vara oändligt tacksamma över att tillhöra den generation, som hinner uppleva den.

Televisionen ligger inte längre årtionden framför oss — inte ens den som arbetar med färg — vi har den alldeles inpå oss. Bara två—tre år framåt i tiden. Därför kan vi se framåt med en viss sans av tillfredsställelse och förhoppning.

Sölve Forssell.

Hög och kvalificerad utbildning...

För de lungsjuka gäller det kanske i ännu högre grad än för andra människor, att det är viktigt, att de utnyttjar alla möjligheter till utbildning. De måste så långt det går försöka skapa arbets- och försörjningsmöjligheter trots det svåra handikap sjukdomen innebär. Det kan därför sägas vara riktigt att gå in för den principen, att varje f. d. sanatoriepatient, som äger tillräckliga förutsättningar och anlag för en hög och kvalificerande utbildning, bör få möjligheter att erhålla en sådan, dels för att kunna uppväga sitt handikap, dels för att bli mer konkurrenskraftig i tävlan med andra arbetssökande vid vikande konjunkturen eller andra omständigheter, som gör det svårt för honom att hävda sig på arbetsmarknaden.

(Ur De lungsjukas riksförbunds programskrift
"Produktiv socialvård är samhällsekonomi.")

FILM OCH FILMCENSUR

Svensk film befinner sig i en kris — det har de allra flesta människor reda på vid det här laget. Men att vårt land har cirka 2.500 biografier och att vi i genomsnitt varje år producerat ett 40-tal spelfilmer, det vet kanske inte så många. Och inte känner väl heller tillräckligt många till att detta biografantal och dessa spelfilmer utgör ett osedvanligt stort antal för ett så litet land som Sverige. Danmark, Norge och Finland har ungefär 400 biografier var och det årliga antalet spelfilmer ligger högst i Finland med mellan 15—18, medan Norge endast åstadkommer 3—4 spelfilmer per år. Dessa uppgifter plus en halv ocean av fakta till, får man sig till livs, då man tar del av två nyutkomna böcker om film. Den ena boken är författad av Elsa Brita Marcussen och heter kort och gott "Film". Den har utkommit på Ehrlins förlag i den vid det här laget välkända folkbildningsserien. Den andra är Social Årsbok 1949, där en bukett väl valda specialister går löst på problemet "Filmen och samhället".

I Social Årsbok penetrerar åtta författare var sin sektor av problemområdet filmen och samhället: Filmen i Norden, Svensk filmproduktion, Filmen och undervisningen, Filmen och folkrörelserna m. m. behandlas, men de två mest intressanta uppsatserna är Olle Wedholms "Filmen som social faktor" och Gunnar Klackenbergs väldisponerade och klara bidrag om "Filmcensur och demokrati". Det är ur flera synpunkter lämpligt att börja med Wedholms uppsats. Han har delat in den i två huvudavdelningar: Filmen som politiskt propagandamedel och filmen som idealbildare och behovskapare. Wedholms bidrag står inte på samma höga intellektuella nivå som Klackenbergs, men det skall villigt erkännas att Wedholms ämne är mera snårigt, rikhaltigt och svårdisponerat. Wedholm ger ibland filmen större betydelse än den har. Så till exempel överskattar han stumfilmens roll i världsutvecklingen, då han vill ge den äran av att ha orsakat den gnutta internationalism som fanns före 30-talet. Argumenteringen går ut på att stumfilmen blev internationell genom sina överallt begripliga gester och miner. Det förefaller av Wedholm som om Kelloggspakten var den givna konsekvensen av stumfilmen! Men det finns säkert betydelsefullare faktorer: kommunikationernas utveckling, pressen och radion. Filmen intog en undanskymd plats om man får döma av historiska framställningar. I enlighet med dessa sina resonemang menar Wedholm även att ljudfilmen var upphovet till

nationalismen på 30-talet. Han tycks alldeles ha glömt bort politiska, ekonomiska och sociala förhållanden!

Wedholm lämnar ett par instruktiva och roliga exempel på filmen i propagandans tjänst. Efter det att tyskarna ockuperat Danmark var det en del danskar som fick se sig själva i en tysk propagandafilm, glatt och vänligt hälsande tyskarna välkomna. Danskarna blev bestörta, men fick sedan en förklaring på gåtan: tyskarna hade klippt dessa bilder ur en annan film, upptagen vid kung Christians regeringsjubileum 1937. Ett annat roligt exempel svarar fransmännen för. De körde efter Tysklands nederlag en tyskinspelad film baklänges. Filmen skildrade tyskarnas segrar och franska biobesökare fick se hur soldaterna baklänges marscherade ur Elsass, Litauen o. s. v. Kulmen nåddes när riksmarskalk Göring drog en karamell ur munnen på en tjeckisk flicka och stoppade den på sig. Filmens stora roll i propagandans tjänst får man kanske bäst belyst om man tänker på att varje politiskt parti med självaktning åstadkommer en valfilm till varje val.

Wedholm styrker på ett flertal sätt filmens idealbildande och behovskapande betydelse. Han framhåller — säkert mycket riktigt — att den amerikanska filmen är en väldig handelsresande i amerikanska exportvaror. Han styrker också den uppfattning som betonar att filmen har stora framgångar på grund av sin låga nivå, och på att den inte kräver så mycket av sina "konsumenter". Han citerar instämmande Martinsons fyndiga ord: "Biografen är de livsfegas käraste kapell. Där dyrkas den generösa avgud som heter riskfri spänning". Man skulle alltså kunna säga att Wedholm och många med honom anser att filmen går bra därför att den är dålig.

Nu är Wedholm vid sidan av att han är en god skribent lite impulsiv och han har tydligen svårt att hålla fast vid sina teser. På ett annat ställe i sin uppsats beskriver han nämligen den reklam som filmen utnyttjar och tillägger: "Att varan, d. v. s. filmen, skulle vara så god att den uteslutande fick framgång genom sitt eget värde, är en tanke så djärv att ingen filmman vågar söka förverkliga den". Detta är ett så kallat oportunitetsargument och innehåller en klar motsägelse. Kontentan av det hela blir att filmen å ena sidan går bra därför att den är dålig, men å andra sidan kan den inte klara sig utan reklam därför att den inte är bra. Filmen kan rimligtvis inte gå både bra därför att

"Det blonda bombnedslaget" — modern frisyur under kriget. På den undre bilden kan man se resultat av filmen som idealbildare och modediktator. Ur Social Årsbok 1949.

den är dålig och dåligt därför att den inte är bra. Att filmproducenterna reklamerar för sin vara och att denna reklam ökar antalet biobesökare är inte på något sätt märkligt i vårt reklamgenompyrda samhälle.

Wedholm framhåller i polemik med Klackenbergs att filmen står bakom de många "billånen". Säkert väcker de många "dollargrinen" i de amerikanska filmerna en het åtrå hos ungdom att köra bil och för medellösa pojkar och flickor finns det väl ofta inga legala möjligheter att tillfredsställa denna åtrå.

Klackenbergss uppsats "Filmcensuren och demokratin" diskuterar huruvida filmcensuren är förenlig med demokratin eller inte och vidare berör han den svenska filmcensuren, vilken i form av statens biografbyrå existerat sedan 1911. Filmcensuren är den enda förhandsgranskning som förekommer i vårt land — då det gäller t. ex. tryckfriheten ingriper myndigheterna inte förrän den "brottsliga" skriften utgivits. Klackenbergs skiljer mellan censur som är inriktad på det psykologiska planet och sådan som avser politiska inslag.

Den förra är vanligast förekommande i en demokrati och den senare florerar inom en diktatur. "En film som huvudsakligen åstadkommer ångestreaktioner kan vara till uppenbar skada för känsliga individer, och torde för de flesta människor vara tvivelaktig ur mentalhygienisk synpunkt." Det är med detta resonemang som Klackenbergs ger filmcensuren existensberättigande i ett demokratiskt samhälle.

Att filmcensuren principiella förenlighet med demokratin kan diskuteras är intet tvivel om. Här må räcka med ett hänvisande till tryckfrihetens princip, vilken som tidigare nämnts, är riktad mot alla preventiva åtgärder. I sin annars för de som saknar filmvetande förträffliga bok "Film", har Marcussen yttrat sig lite underligt om filmcensuren berättigande. Hon säger att strängt taget så speglar filmcensuren de fördomar som ännu behärskar vårt samhälle. Och med ledning av denna lättvindigt formulerade sats, drar hon den ännu enklare slutsatsen att "det är oss själva och vårt samhälle, som vi först måste gå till rätta med". Här kan man till att börja med göra den invändningen att det är många som tvivlar på att de tre tjänstemännen på statens biografbyrå har så allmänna fördomar att de är representativa för 7 miljoner människor. Men låt oss i all vänlighet lämna denna synpunkt därhän och gå över till Marcussens slutsats att det inte är filmcensuren som skall förändras utan vi — medborgarna — och samhället. Man frågar sig då: vilka möjligheter har vi att förändra oss själva och vårt samhälle om vi beskärs av en censur? Principiellt är alltså resonemanget alldeles felaktigt och man kan med Marcussens synpunkter motivera vilken sträng och varaktig censur som helst!

Men om man ändå kan se ett visst berättigande i en filmcensur, så uppstår automatiskt nästa problem: Hur genomförs den praktiskt? I vårt land är filmcensuren ålagd att observera följande områden: Filmer får inte "strida mot allmän lag eller goda seder", eller verka "förråande, upphetsande eller till förvillande av rättsbegreppen", de får inte heller störa rikets förhållande till främmande makt, inte röja vårt lands militära förhållanden och slutligen bör vissa filmer barnförbjudas.

Då det gäller att skildra den svenska filmcensuren sammansättning och arbetsätt är Klackenbergs aning förtegen. Så t. ex. omtalar han inte att statens biografbyrå består av tre censorer, därav en ordförande. Inte heller berättar han att var och en av dessa tre har rätt att besluta barnförbud och klippning. Endast då det gäller ett direkt förbud av filmen fordras alla tres beslut. Det kan inte vara rimligt att dessa

tre — mestadels var och en för sig — avgör vad svenska folket bör få se och inte se. Om man skall ha censuren kvar, måste den få en närmare kontakt med folket. Det är väl detta behov man känt då man satt igång en utredning om bredare demokratisk förankring av filmcensuren. Klackenbergs förordar ett granskningsråd med enbart rådgivande karaktär och detta råd skulle då vara sammansatt av ett begränsat antal företrädare för folkrörelserna, socialvården, litteraturen, filmen o. s. v. Frågan är om arrangemanget kommer att anses tillfredsställande?

Hur har vår filmcensur tagit sig ut i praktiken, har några politiskt misshagliga filmer stoppats med psykologiska motiveringar? Klackenberg framhåller att man givetvis kan tänka sig en dylik åtgärd, men han släktar över faran med att vederbörande filmfirma kan klaga hos Kungl. Maj:t och för pressen. Wedholm och Marcussen har en delvis annan uppfattning. De pekar bland annat på den ryska filmen "Pansarkryssaren Potemkin" som på 20-talet förbjöds i Sverige och som först 1946 visades här. Filmen handlar om ryska matrosor som gör ett lyckat myteri, och det är troligt att detta var anledningen till att censuren blev skrämmande och förbjöd filmen med någon psykologisk-moralisk motivering. Det kan tilläggas att ovannämnda film förbjöds i de flesta länder. Att politiskt misshaglig film av censuren kan bli förklarad psykologiskt olämplig, är tydligen inte alldeles uteslutet. Och frågan är om man genom att klaga kan få rättelse med tanke på att de flesta filmer torde innehålla något som kan göras till moraliskt-psykologiskt olämpligt.

*

Som bekant har en kommitté med riksdagsman Erik Hagberg som ordförande tillsatts för att utreda filmproblemet. Kommittén beräknar att kunna avge sitt yttrande till hösten och den har förutskickat att den tänker föreslå en sänkning av nöjesskatten. Denna skatt som skärptes 1948 är orsak till filmkrisen, menar åtminstone filmproducenterna, och de har hotat med att efter den 1 januari 1951 inte mer producera någon svensk spelfilm.

SF:s direktör Carl Anders Dymling har i Dagens Nyheter frågat om det finns "någon som verkligen på allvar vågar hävda att vi bör tysta ner vår egen stämma" på filmproduktionens område? Den kända filmkritikern Ingrid Arvidsson har i samma tidning skrivit något som kan tolkas som ett svar på Dymlings fråga: "Vi skall alltså aldrig mer få se Stig Järrel orakad med lösbröst, aldrig Adolf Jahr i kalsongerna ramla ned i degtråg, aldrig Gösta Cederlund gratulera sin lilla flicka till att ha fått en riktig svensk

I amerikansk film är negrerna ofta leende, lyckliga barn som steppar och sjunger på eleganta nattklubbar. Ur Ehrlins bok
Film av Elsa Brita Marcussen.

soldat eller sjöman, aldrig Georg Rydeberg med släpande ögonfransar konfirmera vita, sextonåriga pingstliljor, aldrig mer uppleva Sickan Carlsson i Åke Söderbloms byxor?

Never — nevermore."

I sin artikel i DN lämnar Dymling också några ekonomiska uppgifter. En svensk spelfilm kostar i genomsnitt 330.000 kronor och för att den skall betala sig måste den ses av närmare 800.000 personer. Antalet personer som nu ser en svensk film har i och med skattehöjningen från 20,7 procent till 37,5 procent skurits ner så avsevärt — betonar man från filmproducenthåll — att svensk film går med stor förlust.

Det är mycket diskutabelt om skattehöjningen ens är den väsentligaste orsaken till filmkrisen. Säkert har — vilket också framhållits från ett flertal håll — filmens låga nivå betydlig andel i krisen. Teaterfolk kan vittna om att deras publik svällt ut tack vare kraftiga tillskott från före detta filmpublik. Men om man tar fasta på produktionskostnaderna, skulle man inte kunna tänka sig att dessa reducerades genom en nedskärning av filmfolkets "drömlöner". Under den korta tid som en inspelning varar får huvudrollerna i genomsnitt dela 45.000 kronor och regissören ensam förtjänar 20.000. Nog finns det plats för en löneminskning, särskilt om man betänker på den producerade filmens värde.

Filmen och Samhället, Social Årsbok 1949, K.F:s Förlag, pris inb. kr. 12:—, Film av Elsa Brita Marcussen, Ehrlins (Folkbildningsserien), pris inb. kr. 6:—

Vi skriver Sanatoriehistoria

Sanatorielivet och traditionerna

Ett förslag till en inventering

Med detta nummer inleder vi en inventering av sanatorietraditioner, vilket närmare behandlas av fil. mag. Sven Vallmark i följande artikel. Från redaktionen vilja vi för dagen endast meddela, att bästa individuella prestationer komma att belönas med priser och att eventuella för Status lämpade bidrag komma att införas under denna vinjett efter överenskommelse med respektive insändare av manuskript.

Det är på hög tid, att våra sanatoriets traditioner börjar samlas in. Det kanske låter underligt med tanke på att de flesta sanatorier alltjämt är fullbelagda och mänskligt att döma kommer att vara det för avsevärd tid framåt, men det är faktiskt ändå så, att traditionerna på många håll är på väg att försvagas och dö. Och den utvecklingen går fort, när det rör sig om institutioner, där generationerna får räknas i ett eller annat år, inte i årtionden. Kortare vårdtider, större omsättning på patienterna och framför allt färre återfall och färre gamla "sotare" på sanatorierna gör att traditionsfloran på sina håll mycket raskt vissnar ner. Därtill bidrar också det förhållandet att sanatoriets

karaktär av sluten värld alltmer håller på att försvinna. Det är kanske svårt att i detalj fixera, vari förändringen består, men att atmosfären på sanatoriet håller på att bli en annan ligger likväl utom allt tvivel.

Nu kan man kanske tycka, att det skrivits så mycket om sanatorier och sanatorieliv under årens lopp, att det mesta skulle vara sagt och att sanatoriets värld för länge sen skulle vara så väl kartlagd, att vid det här laget ingenting funnes att tillägga. Så är dock säkert inte fallet. De flesta av dem som litterärt utnyttjat sin sanatorietid har tillhört de enskilda rummens eller de privata anläggningarnas klientel, och jag tror inte, att det är för mycket att påstå, att man lär sig mer om sanatoriets insida under sex veckor på en sal än under sex år på ett enskilt rum. Litteraturen är därför bara en ofullständig källa till kunskap om sanatoriets liv.

Olle Lindströms högst intressanta och trevliga skildring i Status majnummer från det gamla, nu nedlagda Mörsil gav Status-läsaren en kunskap om ett säreget sanatorieliv, som icke går att hämta ur några andra litterära källor. Det var värdefullt att få ta del av Lindströms skildring inte minst av den anledningen, att så litet är känt om livet på våra tuberkulossjukhus

Finns det allt fortfarande folk som botar tbc genom att äta levande grodyngel? Det var inte alls länge sedan det lär ha skett.

Förekommer livning av nykomlingar? Teckningen visar ett litet prov på en intagningsceremoni med en nykomling av det mera lustiga slaget — det finns kanske andra sätt att "upptaga" en nykommen patient i kamratkretsen?

I vilken utsträckning förekommer gamla, folkliga behandlingsmetoder mot tuberkulos bland patienterna? Så sent som våren 1950 förekom åtminstone på ett sanatorium att den gamla bjödk-savdrickningen praktiserades. Tecknaren ser denna behandling på sätt som ovanstående teckning visar.

Det finns många frågor, som hänger nära samman med sanatoriekuren. Får man spela kort? Är det tillåtet att solbada? Får man röka och i så fall i vilken utsträckning?

av B-typ. De patienter, som intagits på dem, har vanligen inte blivit så långlivade och ytterst sällan haft möjligheter att göra sin stämma hörd i större sammanhang.

Ingen vet heller, hur länge den nuvarande sanatorieregimen kommer att bestå. Upplösningstendenser börjar redan att visa sig. Det finns tuberkulosexperter, som redan i viss utsträckning behandlar lungtuberkulos rent polikliniskt. Även om detta alltjämt är undantagsfall, så är det inte omöjligt, att en sådan tendens kommer att förstärkas under de närmaste åren. Det är alltså hög tid, att de svenska sanatoriernas traditionsflora inventeras.

Vad kan man då samla in? Ja, det är mycket. Man kunde ju börja med den relativt enkla uppgiften att samla sanatorieslang. Sanatoriet har ju sitt eget speciella ordförråd, som delvis växlar från sjukhus till sjukhus. Många gånger är det av aktningvärd ålder. Ett — f. ö. svåröversättligt — ord som "klövra" torde vara i det närmaste lika gammalt som sanatorieväsendet i vårt land. Snarast kan det sägas innebära, att någon har stadigt sällskap med en person av motsatta könet. Beträffande ordets uppkomst har jag hört åtskilliga förklaringar, som det kanske kan bli tillfälle att återkomma till i annat sammanhang.

Också på sanatoriet gäller regeln, att mer eller mindre kärt barn har många namn. Det skulle vara intressant att veta, hur många omskrivningar för baciller, som under årens lopp florerat på våra sanatorier.

Denna mångfald av benämningar för en företeelse inom sanatorietillvaron har åtskilliga paralleller. Alltså: sanatorieslangen bör tecknas upp så utförligt som möjligt och helst med förklaringar av ovanliga ord och uttryck.

Och det finns så mycket annat. Så gott som varje sanatorium har sina speciella högtidsdagar och sina speciella riter, som brukar noggrant iakttagas. Man har utflykter, karnevaler och maskerader, man har vinterturneringar och sommarturneringar och mycket annat, som det kan vara intressant och roligt att få samlat.

Finns det intagningsriter vid sanatoriet? Förekom-

"Klövring" kan i stort sett sägas innebära mera stadigt sällskap med person av motsatt kön. Ordet tillhör det genuina sanatoriespråket, men hur det uppkommit är fortfarande inte riktigt klart utrett.

mer livning av nykomlingar? Omges utskrivning och avresa med särskilda ceremonier?

Vilka former av föreningar och föreningsliv förekommer? Vilka institutioner har patienterna skapat själva till sin trevnad och till sin nytta? Finns arkiv för patientföreningarnas handlingar? Hur förvaras och skötes dessa? Äger sanatoriet några särskilda, av gamla patienter donerade dyrgripar av konstnärlig eller annan art? Har på sanatoriet förts någon särskild dagbok över händelserna i patientlivet? Dessa och många andra frågor skulle det vara roligt att få svar på.

Det finns naturligtvis också frågor, som hänger nära samman med kuren. På vilka sanatorier får man dansa? Får man spela kort? Är det tillåtet att solbada? Får man röka och i så fall i vilken utsträckning. O. s. v. o. s. v.

I vilken utsträckning förekommer gamla, folkliga behandlingsmetoder mot tuberkulos bland patienterna? Så sent som våren 1950 vet jag åtminstone ett sanatorium, där den gamla björksavdrickningen praktiserades. Det skulle vara mycket intressant att veta, hur mycket i den vägen, som alltså förekommer. Finns det t. ex. fortfarande folk som botar tbc genom att äta levande grodyngel? Det var inte så länge sen det lär ha skett.

Ni, som är intresserad av dylika spörsmål, vare sig Ni är patient eller överläkare, syster eller biträde, fördetting eller nu intagen på sanatorium, skriv ner Edra synpunkter, Edra minnen och iakttagelser och vad Ni hört berättas av Edra kamrater och gör också gärna upp en ordlista över sanatorieslang och skicka Edra anteckningar antingen direkt till undertecknad, fil. mag. Sven Vallmark, Gånsviksvägen 1, Härnösand, eller också till tidskriften Status f. v. b. Skriv gärna anonymt, om Ni hellre vill det, men ange den tid och plats till vilken Edra uppgifter hänför sig. Det bästa vore naturligtvis, om patientföreningarna ville gå in för inventeringen av sitt sanatoriums eller sin sjukstugas traditioner och speciella förhållanden. Kommer det in ett tillräckligt omfattande och intressant material, kommer det att redovisas för det i kommande nummer av Status. Givetvis kommer alla uppgiftslämnare och uppgifter att behandlas med all tillbörlig diskretion. Det är väl bäst att för säkerhets skull till sist understryka, att det inte är meningen att framprovocera en riksomfattande vädring av gammal sanatoriekverulans. Olle Lindströms ovan anförda artikel kan i alla avseenden sägas vara förebildlig i sin positiva vilja att utan falsk romantisering göra alla parter rättvisa.

Sven Vallmark.

BOKNYTT (Forts. fr. sid. 11)

EN BOK OM ARBETSVÅRDSFRÅGOR

Vi har tidigare i Status refererat en stor konferens om partiellt arbetsföra, anordnad av Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund. Konferensen, som ägde rum i Medborgarhuset i Stockholm i mars i år blev omsorgsfullt tillvaratagen så tillvida att förhandlingarna återgavs genom teledifonupptagning. Materialet från konferensen, föredrag och diskussionsinlägg, har nu bearbetats och föreligger i bokform. En bok i trevligt och konstnärligt omslag som fått namnet "De partiellt arbetsföra och produktionen". Ur innehållet kan bl. a. nämnas: De partiellt arbetsföres problem, förbundsordförande Frans Nilsson, Inpla-

Förbundssekreterare Kurt Kristiansson i De Lungsjukas Riksförbund talar vid arbetsvårdskonferensen i Stockholm.

tering av fysiskt arbetshindrade i industrin, doktor Allan Hedfält, De partiellt arbetsföra och arbetslivet, byråinspektör Roland Ericsson, Regeringspropositionen, statssekreterare Per Nyström. Dessutom avslutas boken med en utmärkt sammanfattning med diskussionsinlägg från representanter för arbetsgivare, facksammanslutningar, de partiellt arbetsföres organisationer m. fl.

Boken kan utan reservationer rekommenderas till alla som vill veta något om det aktuella läget ifråga om de partiellt arbetsföres problem. För vår del hoppas vi att man inom föreningslivet i hela landet under kommande säsong gott kan ägna något av tiden för diskussioner eller föredrag om partiellt arbetsföra och socialvården. För sådant arbete är denna bok utmärkt vägledning — och initiativet att ventilera frågan passar vilka slag av föreningar som helst. Här är det ju fråga om något som rör alla och en var — en förnuftig och produktiv socialvård.

Sök alltid orsakerna bakom en människas handlingar . . .

En god läkare förebrår inte en patient för att han bär sig egendomligt åt. Han tar reda på *varför* patienten bär sig åt som han gör. Han ställer först diagnos och sedan ordinerar han medicin. Detta gäller också för en god människokännare. Och för en god ledare. Nu händer det ofta att vi dömer innan vi tagit reda på orsaken och därigenom reser vi sentimenten emot oss. Ledarskap förknippas alltför ofta med kritik. Självfallet hör det till en ledares funktion att utöva kritik. Men fråga är om inte ledarskapet i vårt land i alltför hög grad utövas i negativ form.

(Fil. mag. Gösta Westlund vid konferensen "Människan och arbetet.")

LARS FREDIN:

Allt jag begär av dig...

Vad var det hon fordrade av honom? Att han skulle vara som de andra — som en vanlig människa. Det var alltid det vanliga, drömmen om det vanliga som behärskade henne.

Men hon kunde aldrig ge någon förklaring på det. Det var bara en diffus önskan, en längtan efter ro och lugn.

Är inte kvinnor alltid så, tänkte han. När de varit gifta en tid börjar de längta efter trygghet. Men de får ingen trygghet och då kommer det där förgrämda draget över dem, den där retligheten. Då kommer tårarna och avståndet och varje gång söker de smeka över det hela som med vax för att inte se det svarta djupet därinunder — tomheten, avståndet. Men vaxet smälter och djupet tvingar sig närmare in på dem, som till anfall, varje gång värre och värre, påtagligare, grymmare.

Och det finns snart inte en detalj i samvaron som inte är fel, som inte är förvriden på något sätt. Och all kraft sipprar ut i denna ångest, genom nerverna, huden, ögonen.

Hon går till doktorn. — Ni är utarbetad, säger han. Han ger henne något lugnande och stärkande för blodet.

Hon vill inte tala om för honom att äktenskapet håller på att gå isär. Hon vågar inte, är rädd att blamera sig, är rädd för skilsmässan.

Och hon vill inte att han ska följa med henne till doktorn. Det vill hon allraminst. Hon vet att han har övertaget, hennes man — och hon vill inte sitta tyst och höra på, när han vill förklara, reda ut. — Hon känner en instinktiv rädsla för denna kräftgång genom äktenskapet. Hon vill tro att det skall kunna läkas ändå. Hon vill tro.

— Det är inte sönder, injagar hon sig själv häftigt. Det är bara en dröm, en ful, meningslös dröm.

Det är bara jag som är så överkänslig.

— Det är mitt fel alltsammans, gråter det inom henne.

Han lider av att se henne sådan, han lider av detta underkännande — denna självunderskattning — denna känslomättat förtvivlade resignation.

Han försöker tala med henne lugnt, sakligt.

Men hon hör inte på. Hon bara liksom drömmer hans ord, låter dem flyta bort som vrakdelar över en dyning, en våg.

Men hon sätter inte in något av egen kraft för att förstå, hon bara sjunker in i sitt blod och börjar gråta.

Hon kommer fram till honom. Men han vill inte ha henne nu. Han vet att han också blir kaos då, blir känslövarm, blir blod och hud och nerver — och att tankarna försvinner och att orden lossnar och driver bort som vrakdelar, meningslösa.

Han är rädd för att dras ned i djupet med henne. Men han orkar inte heller simma henne i land. Hennes känsla är stark och blind. Hon klänger sig fast vid honom som en döende — och han blir rädd, rädd att förlora sig själv, rädd att förlora sig i henne.

Han måste avståndet, sakligheten, tankarna. Men hon vill inte lyssna. Hon förstår inte avståndet — den förnyelse hon skulle kunna genomgå genom att själv också hålla det.

Hon tycker bara att han talar en massa dumheter, rör sig med en massa teorier, som han läst sig till, fraser utan värde, ord, ord, ord.

Ibland känner han sig också osäker, när hon säger det. Men han vet att det är enda vägen, den enda framkomliga.

Men hon ger aldrig sitt känsloliv förmåga att tänka. Hon inriktar aldrig sin kraft åt det hållet. Hon förstår det inte. — Allt hon begär är att få leva, känna att hon lever, känna ordning och trygghet och hans närhet.

Jag begär inget mer. Du vet att jag inte begär mer, säger hon. Men inte ens det... Inte ens...

Han är hård mot henne. Hans tankar är så hårda, hans ord är som piskrapp och klubbslag, meningslösa, sadistiska, grymma.

Varför kan du inte vara lite mänsklig, säger hon. Det är ju allt jag begär av dig.

Begär av dig, tänker han. — Hur ska jag kunna bli mänsklig om jag inte får vara mig själv, bli mig själv, vara det jag är... Hur ska jag kunna bli du...

Hon är så romantisk, tänker han. "De tu äro ett, ett kött, ett blod..." Hon tar det bokstavligt.

Hennes tankar är så långt borta, så långt inne i blodet. Som fiskar i ett akvarium. Och hans teorier och ord slår och slår mot akvariets väggar som tomma ekon, som sjuka skratt och onda drömmar.

— Ack, ack, ack... Kalle han ä så sjuk, småjämrar sig Amanda, när Oskar kliver in i köket. Amanda trampar oupphörligt fram och tillbaka över golvet. Göromålen är mångahanda. Hushållet består av sex personer. Hustrun skall ha omsorg om alla. Hon har själv vänjt familjen vid denna nästan hundlikt trogna tjänstaktighet.

— Sitt, sär hon åt Oskar. Sitt på stolen! Hon skjuter fram en pinnstol åt besökaren. Rösten blir ljusare, vänligare, när hon bjuder. Liksom hon väntade sig att med besöket få litet ombyte i kvällens höstgråa tristess och kökets fotogengula ljusdunkel.

Oskar går sin rond kring köket och hälsar. Av bonden själv får han handen, men knappt något ord. Kalle Dalman sitter där med huvudet lutat i händerna. Tigande. Frånvarande. Han tar inte notis om någon eller något.

Oskar är granne med Kalle och Amanda. Eftersom han hade tid, skulle han titta in i granngården. Samtidigt tänkte han prata bort en stund av den långa höstkvällen. Kalle har varit åt kvarnen och haft hem en mäldsäck åt Oskar. Nu ville han höra om grannen önskar betalning eller samma tjänst igen en annan gång? Eftersom kvällen är lång tänkte Oskar titta in och tacka för hjälpen samt klara upp mellanhavandet. Men den vanligtvis talföre Kalle Dalman ger i afton föga svar ifrån sig. Ibland kan han sitta i grannköken och prata tills midnatt. Då är hans ordförråd uteslutligt. Men han kan också vara tyst och inbunden. Oskar har lärt känna grannens vanor. Detsamma har familjen också fått göra. Ombytlig är han husfadern. Men oftast är han språkför. Särskilt när han är borta liksom när det kommer någon på besök. I kväll sitter dock Kalle Dalman tyst med huvudet gömt i sina breda nävar.

— Stackars Kalle, han ä så sjuk så, jankar Amanda deltagande. Då ä den där huvvärken. Ack, ack, ack... Med sitt ömkande vill hon även urskulda mannens föga gästvänliga beteende.

Hustrun trampar fram och tillbaka. Den vida kjolen tjafsar och slår kring benen. Hon är som en rolös ande, Amanda. Allt skall hon uträtta. Både make och barn är vana vid hennes osjälviska tjänster. Amanda tänker minst på sig själv.

Och när hon ska packa upp resterna i matsäcksväskan är all maten kvar. Kalle har inte rört sin kvarnmatsäck.

— Jestane mej! utropar Amanda. Kalle har inte kunn't äte någe å matsäcken. Inte på hele dan har han äte någe.

Amanda blir över sig given. Bedrövad gungar hon av och an med huvudet och hennes jank och klagan upprepas oftare. Nu tycker hon sig ha verkligt skäl för sin oro. En hel, lång dag har mannen varit borta från hemmet. Han åt litet frukost innan han for. Sen dess har han inte smakat en matbit. Matsäckssmörgåsarna är orörda. Amanda vecklar av papperet. Det är stekt fläsk samt ost på brödet som sovel. Inte en munbit är taget av maten. Kalle har inte rört med sina händer vid smörgåsarna. Inte heller sen han kom hem har han förtärt något. Bara en kopp kaffe har han druckit. Och inom sig känner Amanda öron nagga. Maken är sjuk. Familjens stöd och försörjare är han. Det är mannen som ska sköta jord och djur. Utan honom klarar de sig skralt. Amanda ser med bekymrad blick på maken.

— Ack, ack, ack..., gnäller hon. Inte e tugge har han tage å matsäcken. Nu ä du väl så hungri, så hungri? fortsätter hon i frågande ton till mannen.

Men Kalle svarar inte. Han ser upp några sekunder liksom han ville ta en överblick av de närvarande, övertyga sig om deras medömkan, så sjunker han åter in i tystnaden, likgiltighet. Armbågarna hugger nytt tag i köksbordets skiva. Den bitvis avflagrade vaxduken skrynklar sig litet efterhand som armarna glider. De stora händerna nästan döljer ansiktet. En hårslinga faller ner över den höga pannan. Ögonen är slutna. Stum, innesluten i sig själv som snigeln i sin snäcka, hänger Kalle över köksbordet. Inte med en min förräder han vad han känner eller tänker. Han varken ojar sig över krämporna eller

ger besked om var de sitter. Men sjuk är han. När den talföre Kalle Dalman tiger, då står det inte bra till med honom, är Oskars tanke.

Amanda bär bort det uppvecklade smörgåspaketet till bänken bredvid spiseln. De minsta barnen flockar sig kring modern. Hon bryter av och ger dem var sin halva av brödskiivorna. Endast Olga håller sig borta från klungan. Hon är för stor att trängas med syskonen. Åtminstone i främmandes närvaro. Olga har slutat skolan. Till våren ska hon läsa fram sig. Flickan försöker hjälpa mor att underhålla besökaren. De båda kvinnorna tycks vara förlägna också över husfaderns beteende gent emot grannen. Att se Kalle huka där tigande och bortvänd är ingen uppbygglig syn.

Oskar sitter och fumlar med sin hatt. Några gånger har han tilltalat grannen, men något svar har han inte fått. Innerst inne känner Oskar sig både förargad och generad. Värre sjuk är väl inte Kalle ändå, än han kunde klämma fram något ord. Han har ju talförmågan i behåll. Men Oskar känner även deltagande med sin sjuke granne och hans hustru. Roligt är det inte, när sjukdom kommer på. Nej, nej. Han är även lite förvånad över just denna sida i sin grannes natur. I kväll är han otillgänglig och ordlös. Så inbunden och slutent gent emot sin omgivning har aldrig Oskar sett Kalle Dalman förr. Han kan annars som motsats vara pratför till överdrift. Möter man honom i sådant humör, får man inte ha bråttom.

Efter en stund reser Oskar sig. Han ska gå hem till sitt igen. De ska han. Han vrider sin hatt i handen. Trycker mekaniskt ihop den litet med fingrarna. Det är en omedveten sysselsättning medan han långsamt bereder sig för avfärd. Amanda lutar sig in över spiseln under kåpens mörka gap. Hastigt skvalpar hon om på kaffepannan. Hon kunde koka en kopp kaffe om Oskar ville vänta, menar hon.

— Sitt e stunn, sär hon. Sitt lite än.

Men Oskar tackar nej. Han ska gå nu. Det passar bättre med kaffe en annan gång, tycker han. Oskar låser upp och tar ett steg ut i farstun.

— Gonatt, sär han. Gonatt.

Och Amanda är med i dörren.

— Gonatt, klämtar hon sorgmodigt. Adjö, adjö. Kalle ä så sjuk, tillägger hon urskuldande. Stackars Kalle...

Och just som Oskar ska stänga efter sig hör han om oväntat även Kalles röst inifrån kökshörnan.

— Du behöver väl inte ha så brått, hojtar han med nästan anklagande tonfall efter besökaren. Ä dä så hett i kväll...?

Kalle Dalman är tydligen på väg att leva upp. Men Oskar stänger ytterdörren och går. Det sista tillropet uppfattade han blott otydligt.

*

Höskvällen har tänt sina tindrande stjärnbloss över gårdarna. Luften har fått en doft av frost och marken känns en aning stel under fötterna. Oskar går bort mot sin gård. I vägkorset möter han Arvid från Utbyn. De båda männen stannar och hälsar. En köldknäpp är i annalkande är de båda överens om. Snart är det vinter igen.

Så berättar Oskar om att han varit inne hos Dalmans. Kalle hade varit till kvarnen i dag. Nu var han sjuk. Grannen bara satt med huvudet lutat i händerna. Inte ett ord sa han.

— Ve kvarna var dä inget fel på'n, framkastar Arvid. Ja har va'tt åt kvarna i da, ja också.

— Ja, men sjuk var han nog, vidhåller Oskar. Han hade inte äte någe å matsäcken.

— Hä, hä, hä, grinar Arvid. Hä, hä. Då hade nog Kalle Dalman bukvärk. Och sedan den värsta munterheten lagt sej, fortsätter Arvid. På bortvägen till kvarnen hade Kalle varit inne i slaktarns affär å köpt en finlimpe å smör å korv å sylte. Alltihop satt han oppe i kvarna å gläpte i sej. Undre på att Amanda feck tebaks matsäcken orörd...

Novell av Sölve Forssell

Kvällen var sen och resväskorna tunga. Den halvt igenvuxna stigen som han inte trampat på tjugo år, rann emellanåt bort genom halvdunklet och han fick sätta ner väskorna många gånger och vila, för att inte gå sig trött. Att gå den här stigen, var på något sätt som att leva om sitt liv. Som liten pojke hade han sprungit den tills varje liten sten, varje trädot var en gammal bekant och litet längre fram i tiden, när han själv tjänade sitt uppehälle, följdes han och karlarna åt till skogen på den här slingrande tramprännan. Nu var den inte så upptrampad längre. Trampet av trötta män i grova skor hade tydligen tonats ner genom åren.

Hur såg det ut hemma i Vikarvattnet mårne? Många var väl döda sedan år tillbaka. Kanske hade de äldsta husen fått skatta åt förgångelsen. Och särskilt många nya gårdar hade väl inte byggts. Det brukar vara de små, obekväma byarnas lott att dö ut med den generation som skapat dem.

Medan kvällen och vandringen skred framåt i tyst följe, gick han igenom byfolket i minnet. Tänkte på gamle stubben Blom, som varit ett dödligt hot mot de små skogsblommorna vid stigkanten genom sin snusspotta. Det var i alla fall något särskilt med den gamle böjde och grå mannen, som i ensamhet levtt sitt liv i den lilla byn. Stigit upp med sig själv i det lilla vindsrummet varje morgon, innan solen orkat sig över Norråsen och kokat sitt kaffe, medan den övriga byn ännu sov drömskt och tungt. För att sedan gå de tre fjärdingsvägen till skiftet.

Den gamla tiden var i alla fall hjärtlöst grym. Tog mycket och gav så litet tillbaka.

Just där stigen slingrar sig upp i en tvärbrant bergskreva, satte han ner väskorna, tog av ut i ljungen och letade sig fram till den lilla grönplätten vid sidan av vägen. Här hade han för tjugotvå år sedan för första gången mött kärleken. Inte så där stormande och intensiv, hade den vräkt sig över honom. Nej, lika tyst och omärkligt som den mjuka försommarnatten hade gått över i dag, hade den kommit. Med vilsna och sökande händer hade de famlat efter den och funnit den, medan fåglarna över och runt omkring dem, hade sjungit sitt sorglösa medgivande. Men det var över nu. Deras händer hade inte varit starka

nog, att behålla greppet genom åren. Kanske hade hon funnit någon annan, med mindre vilsna händer.

Det hade varit sparsamt med breven under åren i det stora landet, där man talar med mörkbruna, rullande vokaler och där människorna drar fram genom livet med en brådska och en målmedvetenhet, som gör det svårt att riktigt hinna med. Mor hade väl skrivit något brev emellanåt och han likaså, men för en man med hans kringflackande liv, var det svårt att upprätthålla kontakten. Men i de få brev han fått, hade han kunnat följa den mattnande rytmen i byn. Märkt den på så sätt, att breven blivit allt kortare. Allt mer summariska. Tills tidspendeln bara tyckts som en svag flämtning.

Och nu var han på väg hem. Tägtjänstemannen och amerikanske medborgaren Erik Nelson, var på väg hem efter tjugo långa år. Om tjugo minuter skulle han åter vara där han mött så många nederlag och besvikelser, men ändå så stor och omätlig lycka. Det kändes underligt på något sätt. Så främmande och så välbekant på samma gång. Ett stort varmt, lugn och en smal, skälvande rädsla.

Hur skulle de ta emot honom? Skulle de påminna honom om flykten hemifrån. Skulle de ställa upp fordrande frågor och anklaga, eller stryka över och låta livet gå vidare. Kanske hade de ändå glömt den där blåsiga, sollösa februarimorgonen, då han medan byn ännu sov, packat sin lilla resväska och gett sig av tjugo år framåt i tiden.

Själv kom han allt för väl ihåg den bittra morgonen, då han inte längre orkade bära alla misslyckanden, utan flykten från förtalet var enda utvägen. Visst hade han misslyckats bland folket. Inte riktigt orkat dra samma tunga lass som de och därför kommit på efterkälken i det allmänna medvetandet.

Med växande olust drog han sig till minnes alla dagar i skogen, då han fick finna sig i att spela Benjamins roll. Ingen trodde på hans berättelse om den skadade handen. Den var bara förevändningar. Han var lat bara, sade man. Iddes inte arbeta lika hårt som de andra. Därför — och inte för något annat — högg han bara två meter om dagen, medan pojkarna, som var yngre än han, orkade med tre och ända upp till fyra meter per dag.

Hur skulle de ta emot honom? Skulle de påminna honom om flykten hemifrån...

Far tog itu med honom många gånger. Allierade sig med förtälet i den fasta tron, att det var sant. Och mor, blev allt mer böjd under de vinande piskslagen från bytungorna. Och när olyckan med Knut hände stod han inte ut längre. Visserligen var det inte hans fel, att trädet föll så olyckligt att Knut kom i vägen, det hade kunnat hända vem som helst, men han mindes allt för väl karlarnas reaktion. Hur de slog till honom, så att han stöp i ljungen och inte vågade resa sig upp, förrän de bar bort den skadade Knut. Den natten mognade beslutet att fly.

Naturligtvis var flykten ett misstag. Man kan gömma sig undan en miljö, en karg och ovänlig omgivning, men man kommer aldrig någonsin ifrån sig själv. Sitt eget jag, går man alltid omkring och släpar på, reste man så till världens ände och i tjugo år, hade han gått någonstans långt borta och burit på sin skuld känsla tills den blivit så mäktig, att den inte längre gick att bära. Och nu var han snart framme på den plats, där han kanske skulle få lägga av sig den.

Från berget hade man en gudomlig utsikt över byn. Inbäddad mellan tre berg låg den där grå och nött, nere vid stranden och speglade sina slitna fasader i vattnet. Själv tyckte han, att den var som för två decennier sedan. Att den inte förändrats ett dugg, under åren. Men när han kom litet närmare, såg han, att tiden även här hade gjort sitt. Far hade byggt ny ladugård och mangårdsbyggnaden var ombyggd. Större och stabilare med präktig veranda. Och äntligen hade man fått en ordentlig brygga. En som stod emot värisarna och inte lämnade bara skalet kvar varje vår, när isen gick.

Det lyste ännu i några fönster. Hemma väntade man honom naturligtvis. Och plötsligt kände han en vild glädje över att åter vara där han alltid varit under de tjugo sista åren, trots att han officiellt var amerikan och bodde långt, långt ifrån denna lilla by. Han skulle ha velat sjunga av glädje, dansa, hoppa och bära sig åt som en liten pojkvasker.

Ett skrapande ljud, som när någon torkar av skorna på broskrapan, flöt fram genom natten. I lampluset från förstubron såg han far komma ut och strax efteråt, kom även mor. Far verkade litet böjdare än tidigare, litet mer sliten. Tydligt hade skogen tagit sitt av honom. Mor stod där blid och stilla som alltid och han tyckte nog att tiden varit lite mer barmhärtigt med henne. Far höjde handen och skuggade för brolampan. Spanande såg han upp mot berget till, men på grund av lampskenet kunde han ännu inget se.

— Hooohooooo, Hooohoooo. Här kommer jag, sjöng det plötsligt från mörkret alldeles i närheten och med några hastiga steg sprang Erik fram till föräldrarna.

— Tyst pojke, skrattade modern. Du väcker ju hela byn. Det blev inte så mycket sagt genast. Orden liksom inte riktigt lyckades tränga igenom klumpen i halsen och de färdiga stavelserna kom ryckvis. Kaffet drack de under tystnad och emellanåt sneglade de förstulet på varandra.

— Du har blivit gammal far, tänkte han. Du har gett ditt bästa. Och du mor var inte så ungdomlig, som jag tyckte från berget.

— Och du själv, tänkte far. Du har växt på dig under åren. Nu tror jag nog att du skulle kunna ge de andra en match i skogen om du bara fick hålla på litet.

Plötsligt knackade det på dörren.

— Vem kan komma så sent, frågade Erik.

— Jag vet inte ja, svarade modern. Det är väl någon som vill hälsa på. Vi har ju berättat, att du skulle komma som i kväll.

Genom dörren kom Anders Blomberg och Knut Eriksson. Det ryckte till i Erik, när han såg Knuts breda gestalt. Litet haltande kom han över golvet och såg generat neråt, medan han gick fram till bordet, för att hälsa. Sedan kom det fast och tryggt.

— Tjänare Erik. Det var inte i går.

— Det var inte så, hälsade Erik tillbaka. Men det borde ha varit det.

— Hur har du haft det då, återtog den andre.

— Åjo, man har klarat sig. Litet ensamt och vilset har det kanske varit, men det har gått.

— Stannar du länge hemma.

— Beror på.

— På vad då.

— En hel del. Vi får väl se.

Erik sänkte blicken ner i golvet och Knut vände generat bort huvudet. Båda förstod de vad som gömde sig i de korthuggna replikerna.

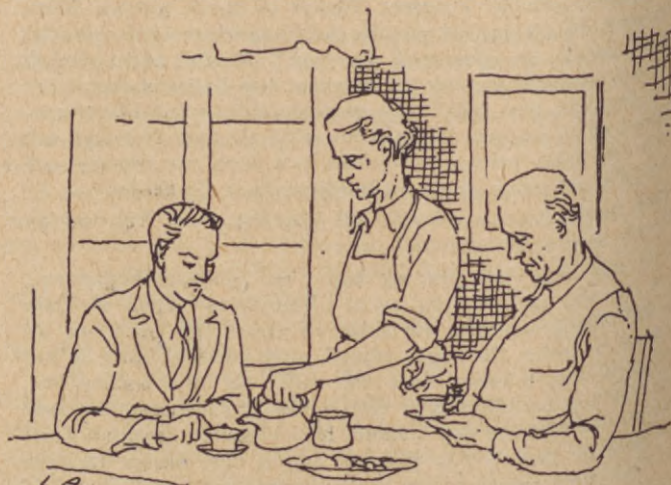
— Jaså, sade Knut. Det beror på. Jaha, just det ja.

De blev avbrutna i samtalet. Fler människor kom och nog tyckte åtminstone Erik att det låg något hjärtligt och varmt över deras sätt att hälsa. Händer som han aldrig tryckt på tjugo år lämnade en värme efter sig, som steg upp och fyllde hela honom själv och samtalet blev allt mer otvunget. Man drack kaffe, talade om vad som hänt hemma och ute och man förmodade, att han hade det bra nu, när han blivit tjänsteman i ett välbärgat amerikanskt järnvägsbolag.

— Åjo, han hade väl så att han klarade sig.

— Jojo, det kunde man förstå.

Knut högg plötsligt håll på den tystnad som uppstod och förde samtalet in på den väg det varit på i början.

Kaffet drack de under tystnad.

— Ja, man klarar sig alltid på något underligt sätt här i livet. Även för oss här hemma har det gått skapligt och nog tror jag att vi har det bra mycket bättre nu, än förr. En stor och fin bilväg har vi fått, fast den går åt andra hållet. Du visste väl inte det. Eftersom du gick den gamla stigen.

Självt har jag klarat mig bättre än jag trodde i början. Benet läkte ganska snart och även om jag haltar litet, så har jag inte så stort men av det.

Erik blev iskall. Vart ville Knut komma. Var det anklagelsen han bar på, som måste bli utsagd?

— Benet ja, sade han bara. Det har kanske lämnat större men, än du kan fatta.

— Det kunde väl ingen hjälpa, högg Knut in med skärpa. En olycka rår väl ingen för. Trädet föll bara åt fel håll och jag kom under. Sådant är livet. Det kunde lika gärna ha varit du, som hade kommit i vägen.

— Nej visst ja, svarade Erik. Men det var väl mig ni lastade för det i alla fall?

— Du vet lika väl som jag hur de gamla var, replikerade Knut. Dom var uppfödda i djurslit och de ställde samma mörkande krav på vår generation som deras gjort på dem. Vi yngre såg det nog inte på det sättet. För oss var det en ren olycks-händelse och inget mera. Och det där slaget du fick, var väl närmast en protest mot själva olyckan. Inte mot dig personligen. Du reste ju hemifrån samma natt utan att säga adjö, så jag förstod ju varför. Men om du har gått därute och känt mitt brutna ben värka i dig, så skall du inte tro, att det varit lättare för mig. Även jag har haft en tung börda av skuld.

Ingen sade någonting. Man såg litet generat på varandra och gjorde en och annan rörelse med händerna för att ha något att göra.

— Just så, har det varit för mig också, bröt Erik tystnaden med. Och det hemska är, att jag inte haft någon att tala ut med. Visserligen har väl mitt sunda förnuft sagt mig, att jag varit oskyldig och att det varit dumt av mig att bära onödiga bördor, men du vet nog hur det var med mig, när jag var här hemma. Jag orkade helt enkelt inte gå i skogen. Jag var inte så växt. Men det tog ingen hänsyn till. Bara krävde att jag skulle prestera lika mycket som de andra. Handen påstod man ju var rena lögnen. Och så när då olyckan hände med dig Knut, då orkade jag inte längre.

— Du får åka tåg gratis nu då, kom det helt oväntat från Anders Blomberg. Över hela Amerika.

Frågan kom så plötsligt, att ingen kom sig för att svara, men efter någon sekund, brast Erik ut i ett befriat skratt.

— Det kan du lita på gosse att jag får. Och gud skall veta att jag inte använder den rättigheten särskilt ofta?

— Nej det blir ju så, svarade Anders matt.

Timmarna gick och efterhand började grannarna gå hem till sitt. Till slut var det bara Knut kvar. När han gick följde Erik med ut på gården.

— Du svarade aldrig riktigt på min fråga, sade Knut och ställde sig mitt framför Erik. — Hur länge stannar du hemma? Beror det fortfarande på någonting?

Erik stod tyst en stund och svarade sedan med låg röst.

— Nej nu beror det inte på någonting längre. Jag stannar hemma. Man har fått nog av livet däröver och så pass mycket pengar har jag med mig hem, att det räcker till att rusta upp gården och göra den räntabel. Jag tror nog att jag orkar stanna hemma nu.

— Då får vi tid att pratas vid fler gånger då, sade Knut och sträckte fram handen till ett fast grepp. Godnatt Erik. Sov gott. Vi ses i morgon igen.

Medan dagen saktat lösgjorde sig ur nattens mjuka armar och rodnaden i öster tilltog gick Erik in till sitt. Något sjukt och värksamt hade lämnat honom. Tjugo års känsla av skuld var utplånad.

Den natten sov även Knut ovanligt lugnt...

Status julnummer

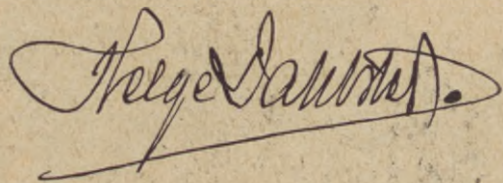
är just under tryckning och vi vilja i korthet ge några glimtar ur innehållet, som måste fylla alla anspråk ifråga om konstnärlig och litterär standard. Helgens och årstidens stämning tolkas i en ståtlig inledningsdikt av svenska akademins ständige sekreterare dr Anders Österling. Kulturhistoria och novellkonst med djup och allvar — och inte minst en nypa humor — avspeglar följande rubriker: Le Sauwage, Medeltida groddjur, Björn Hodell, Djurgårdens utvårdshus, Helmer Grundström, Lapparnas julfirande, Gunnar Brolund, Grötrimmet, Ester Sjöblom, Ensamt barn, Sven O. Bergkvist, Hemkomst m. fl.

En verkligt högaktuell och belysande artikel om radion i USA har operasångaren Sven Olof Sandberg skrivit och fil. mag. Sven Vallmark kommer med en litterär översikt av stort litterärt och socialt intresse.

Svenska folket är ju ett tävlande och tävlingsintresserat folk och för att ordna den viktiga tävlingsdetaljen i Status julnummer har Gösta Knutsson knåpat ihop en frågesportknut — eller rättare sagt tio knutar — som det gäller för läsarna att lösa upp. Och priser locka — en hel hundralapp i första pris och ytterligare fyra penningpriser — säkert de tävlande till extra krafttag mitt i helg-firandet. Ja, det var bara några korta glimtar mitt i pressläggningsbrådskan — men glöm inte att försäkra Eder om ett nummer av denna förnämliga julpublikation. Priset är fortfarande — trots alla extra påkostnader — endast två kronor.

ÖVERLÄKARE HELGE DAHLSTEDT TACKAR.

Överläkare Helge Dahlstedt vid Österåsens sanatorium har tillställt oss följande: "Ber att genom Status få framföra min djupt kända tacksamhet till alla väner patienter för minnesgod hägkomst på min 65-årsdag.

★
KORSORD.

På grund av tekniska skäl är korsordet uteslutet i detta nummer, men återkommer som vanligt i novembernumret.

FOLKMUSIKENS VÄRLD

Av ARON HALLENBERG

— Nej, herrn, inte kan jag sjunga nå'n låt nu inte. Rösten är alldeles för uschlig och andtappan för svår.

Matts-Ers-Kristin slog avvärjande ifrån sig med handen, där hon satt i gungstolen med katten Måns i knäet. Solen sken vackert in i den lilla kammaren och kom gummans hår att skina som en silvergloria. Moraklockan tickade i hörnet, och katten spann melodiskt. Men gumman ville inte sjunga.

Hur gör en trägen folkmusikupptecknare i ett sådant fall? Går han modstulen på dörren, eller börjar han tjata? Ingendera delen. Om han är förständig vill säga. Han yttrar sig i stället berömande om de granna trasmattorna på golvet och de väl-skötta pelargonierna i fönstren, och han speglar sig i de blanka kopparlocken på väggen. Det brukar göra nytta. Så småningom lossnar det i gumsjälen, och rätt som det är tar sångerskan ton. Efter detta är det bara att plocka fram notblock och penna.

Det är en förunderligt rik värld man möter, när man tar itu med allmogens musikskatter. Överallt frodas ännu rika blomster från den tid, då saxofon och dragspel inte ännu tagit herraväldet över bygdespelmannens fiol och nyckelharpa. Men det är på hög tid att det som finns kvar blir tillvarataget. Det gamla försvinner obönhörligt in bland skuggorna. Melodierna, som

kanske fortlevt genom muntliga traditioner, går med spelmännen och sångerskor i graven.

En stor del av den svenska musikskatten finns samlad i verket "Svenska låtar", som avslutades häromåret. Alla landskap finns representerade i denna samling, som är något enastående i musikväg. För tillkomsten av detta verk har man i första hand tacka Nils Andersson. Under många år for han land och rike omkring och tecknade upp allt av värde. Efter hans död fortsatte Olof Andersson arbetet och avslutade detsamma. Omkring 20.000 låtar finns nu upptecknade, och de flesta av dem föreligger i tryck.

I dessa visor och låtar sjunger fäderna om sina sorger, sin glädje och om ting, som "ovanefter är". Varianter på samma melodi finns i olika landskap. Låtarna har med spelmännen vandrat fram och tillbaka över landskapsgränserna och förändrats med de spelmän som fört dem vidare. Det kan vara skäl i att här påpeka, att många melodier, som vi räknar för äkta svensk folkmusik, ursprungligen hört hemma i andra länder. Så är fallet med t. ex. den bekanta visan "Skära, skära havre", som härstammar från Norditalien och någon gång "importerades" av Per Brahe. Självaste Värmlandsvisan kom med vallo- nerna från Nederländerna och sjöngs först i trakterna omkring Finspång, innan de fördes över gränsen till Värmland och upphöjdes till landskapssång. Nu är det väl en hädelse att tala om för en värmlänning att hans visa inte är svensk till födseln. Man får dock trösta sig med att musikens språk är det mest universella av all uttrycksformer, och vad som sjungs i Mellan-Europa kan gott vara kostlig musik i Sverige.

Kyrkor, slott och herresäten har varit goda förmedlare av musiken på den svenska landsbygden. När greven hade fest, hände det att bygdespelmän smög sig utanför väggarna för att lära sig de låtar, som spelades i balsalen. Det var kanske fin musik från de högre stånden och den kunde duga att ta vara på. Lyssnar man noga till en del av de svenska folkdanserna, känner man igen tongångar från både Bach, Händel och de franska 1700-talsmusikerna. Alltsamman har stöpts om i den svenska bygdemusikantens hjärna och framförts på hans fiol. Många vändningar har han förenklats, andra har han smyckat ut — allt i enlighet med sina tekniska färdigheter.

Litet varstans i bygderna skryter man över sina storspelmän. De flesta av dem är nu döda, men ryktet fortsätter att växa efter döden, och den ena underliga spelmanhistorien efter den andra läggs till i biografierna. Uppland har sin mästertlige harpolesten Byss-Kalle. Han dog 1847 och fick, när 100-årsminnet firades vid hembygdsgården i Älvkarleby, minnessten och spelmanshyllning från hela landskapet. I Dalarna vimlar det av ryktbara spelmansgestalter, och i detta landskap kanske spelmans- traditionerna blivit bäst bevarade genom den moderna tidens bränningar.

De folkliga väckelserörelserna mot slutet av förra århundra-

Bygdespelman.

SONJA

Höst! Trasiga moln jagade över himlen. Regnet smattrade i furioso mot fönster-rutorna. Löven dansade en yster dans, grenar och kvistar dunkade mot väggarna. Invid min vinterbonade, stabila lilla stuga stod några björkar och halvvägs till havet några vindpiskade, förkrympta talar och buskar. Något tiotal meter bortom dessa dånade vitkammade vågor mot den steniga stranden. I träd och skorsten tjöt och kved Aeolus sin melodi, ibland i piatissimo liksom för att hämta krafter till det fortissimo som omedelbart följde.

Till närmaste granne var det en dryg timmas väg. Jag och min lilla stuga var ensamma, ensamma i kampen mot elementens raseri.

Det började mörkna. Jag tände lampan, gick och pysslade med litet av varje, i radion hördes "Herbsttraumen" sakta och diskret. Melodin var väl funnen, ty det var höst, den första verkliga höstkvällen för året.

Efter någon timma tystnade radion. Jag gick till kojs med en god bok som sällskap.

Jag hade fördjupat mig i denna en stund då ett mystiskt skrapande mot ytterdörren kom mig att ändra tankeriktning. Ljudet skiljde sig väsentligt från stormens gny. Jag funderade. Vad eller vem kunde det vara! Efter någon väntan kom det mystiska ljudet åter. Jag sprang upp,

kastade över mig en rock, stannade vid den stängda dörren med alla sinnen på hjälpänn. Så kom åter skrapandet, nu ivrigare. Jag reglade upp och gläntade på dörren. Och in trädde hon genomvåt och med en blick så innerligt bedjande: Å, får jag stanna, det är ett förfärligt väder där ute! De bruna ögonen tittade frå-

gande och undrande i mina, men då jag icke sade eller företog mig något, skakade hon av sig den värsta vätan och strök sig mot mig. Jag kunde icke låta bli att smeka hennes huvud. Vid denna min toleranta beröring blev hon än mera inställsam och hennes blick fick ett ljusare uttryck.

Jag gick åter till kojs. Lite osäkert kom hon efter, lade sig bredvid mig med huvudet mot min arm liksom sökande skydd. Jag smekte henne åter. En djup suck, interfolierad av stormens tjut och regnets smatter, var hennes tack.

Då jag vaknade på morgonkvisten låg hon ännu kvar mot min arm. Utan att störa försökte jag stiga upp för att sätta på kaffet. Men min lilla väninna var allt för lättsövd för att något skulle undgå henne, hon vaknade och följde med sina trogna, djupbruna ögon alla mina åtgöranden.

Då kaffet var färdigt serverade jag för två. För min lilla nyförvärvade väninna på golvet. Hon lapade begärligt en hel bleckburk mjölk och gnagde förnöjt på sitt köttben.

Stugan och jag var ej längre ensamma, vi var tre i vår vrå av världen. Den lilla förlupna tiken av obestämd ras blev min vän för livet och jag gav henne namnet Sonja.

C. A.

det åstadkom djupa omvälvningar inom spelmannsvärlden. Det var inte bara snusdosor och brännvinsflaskor som kastades bort — även fioler och nyckelharpor krossades, eftersom de sades vara djävulens lockbete. Det började snart komma kammarorglar i stugorna, och på dem spelades Sankeys och Ahnfelts sånger. Även de ettradiga magdeburgerdragspelen började komma i marknaden. De riktiga bygdespelmännen såg med förtrytelse dessa "smipustar" — som de kallade instrumenten — bli alltmera populära. Det var tecken som tydde på folkmusikens dekadens.

Detta var en svår tid för folkmusiken. Men den skulle få utstå värre perser. Grammofonen kom, och ur de stora plåtrattarna skrällde fram toner av tidigare okänd art, och man fick höra spelmän med en skicklighet, som man tidigare ej ens anat. Hem-

musiken förlorade mer och mer sin betydelse, och värre blev det, när radion blev var mans egendom. Då tystnade mången spelmannsiol, ty det gick inte att göra sig hörd genom den nya tidens larmande symfoni.

Folkmusiken red emellertid igenom stormarna. Kulturellt intresserade personer påpekade dess betydelse för landets kultur. Anders Zorn arrangerade den första spelmannsstämman i Dalarna 1909, och därefter följde liknande arrangemang i andra landskap. Ett intensivt uppteckningsarbete begynte och det har, som tidigare nämnts, gett goda resultat. Nu bildas spelmannsförbund i alla landskap, och stora spelmannsstämmor anordnas nu och då i bygderna. På detta sätt hålls folkmusiken vid liv, och man får hoppas, att de fortsätter att frodas vid sidan om de andra blomstren i fru Musikas örtagård.

En filmstjärnas minne

Är det någon som minns Will Rogers, filmskådespelaren, som glädde oss så ofantligt i filmerna "En yankee vid kung Arthurs hov" och "Lyckans karusell"? Om ni glömt honom är det förlåtligt, för hans storhetstid ligger ungefär tjugo år tillbaka och det har hänt mycket sen dess.

Will Rogers föddes 1879 och var ursprungligen cirkusartist. En tid uppträdde han också i Ziegfelds revyer men kom så småningom över till filmen och det var inom denna han vann världsskytte. Han var specialist på att gestalta amerikanska farmartyper, enkla, godhjärtade, bullersamt skrattande män, som var på en gång naiva och inte så litet knipsluga, och som alltid, hur illa det än kunde se ut, till sist tog hem spelet. Will Rogers popularitet var enorm, hela den amerikanska nationen älskade honom, och hans böcker, han var även verksam som författare, gick i väldiga upplagor. Till legendbildningen kring hans gestalt bidrog säkerligen att han under några år av sitt händelserika liv var borgmästare i Beverly Hills, en av förstäderna till Los Angeles.

Will Rogers fick en hastig och drama-

tisk död. Under en flygning från San Francisco till Moskva tillsammans med Wiley Post, halvblodsindianen som blev en av flygets stora pionjärer, störtade hans maskin i Alaska. Det var år 1935.

Bland de lungsjuka i USA har Will Rogers namn fortfarande praktisk aktualitet. I Adirondacks, et för sin skönhet och sitt hälsosamma klimat vida berömt bergområde i staten New York, ligger ett sanatorium, som bär Will Rogers namn.

Will Rogers Memorial, så heter detta sanatorium, är uppfört och understöds av företagare inom den amerikanska teater- och filmindustrin, och är avsett för lungsjuka anställda inom dessa verksamhetsgrenar. Det är inget stort sanatorium, bör kanske med sina 80 sängar kallas litet i stället, om man betänker att det ligger i ett land, där man har sanatorier med 2.000 vårdplatser.

Detta sanatorium för den amerikanske filmens och teatervärldens lungsjuka har en efter våra förhållanden fantastisk exteriör. Det ser ut som ett gammalt slott med tinnar och torn, och framstår förmodligen för det senaste decenniets sjukhusarkitekter som den levandegjorda mardrömmen. Om interiören går i

Will Rogers Memorial sanatorium i Saranac Lake, Adirondacks, USA

samma stil, receptionshallen lär i sin imponerande väldighet påmina om en hollywoodsk massfilm, är det inte underligt att Will Rogers Memorial kämpar med personalbristens problem, det gör som bekant de mest praktiska inrättade sjukhus överallt i världen.

I ett hänseende är emellertid detta sanatorium mycket modernt. Det har en stor, fullständigt utrustad teaterscen, och vad det måste betyda för lungsjuka av den yrkeskategori det här är frågan om, inses lätt av vem som helst. Så även denna medalj hade en framsida!

Skärmbildsfartyget "Franklin Roosevelt"

Det förebyggande antituberkulosarbetet kan, åtminstone i de nordiska länderna, inte beskyllas för brist på fantasi. För inte så länge sen kunde vi i pressen läsa om det skärmbildståg, som användes under den stora skärmbildsundersökningen i Norrbotten.

I en av SJ:s ambulansvagnar hade man låtit montera in en skärmbildsapparat, och i en ansluten äldre salongsvagn ordnades mottagningen. I tågsättet ingick dessutom en köks- och bostadsvagn för personalen samt en vagn för aggregaten, som skulle färse anläggningen med elektrisk energi. Med utgångspunkt från Kiruna gick sen detta skärmbildståg ut på en vidsträckt hälsokampanj i övre Norrbotten.

Men Norrland är ett väldigt land och den bygd och de människor man når från banan är blott en del. Enbart ett skärmbildståg räckte inte om man ville göra kampanjen riktigt effektiv. Det behövdes också en amfibiebil. Och det hade man!

Sedan apparaturen monterats ner från den ambulansvagn, som tjänstgjorde som undersökningslokal vid järnvägsstationerna, togs den på en amfibiebil och transporterades till Torne Träsk, där en provisorisk skärmbildsstation upprättades. Till denna station fick folk från de kringliggande små byarna ta sig fram för att bli skärmbildade. Från Vuoskojaure saknades emellertid sju man, som låg ute i renskogen, och ville man ha anslutningen hundraprocentig måste de vara med i undersökningen. Det var ingenting annat att göra än att fara och hämta patienterna. Klockan 19 en måndagskväll startade amfibiebilens och klockan 2 natten till tisdagen var man framme i Vuoskojaure och hämtade de sju mannarna. Det är bara 15 kilometer mellan Torne Träsk och Vuoskojaure, men inte vilka kilometer som helst, och amfibiebilens besättning hade ett styvt arbete med att ta sig fram. Lön för mödan fick de emellertid: anslutningen till skärmbildningen blev hundraprocentig.

Även i Norge har man förstått att i sitt

SCHACK

Redigerad av G. Skarp

KUNGSINDISKT FÖRSVAR.

Spelat i tävlingen om mästerskapet för Holland 1950.

Vit: J. Donner Svart: W. Muhring

1. d2—d4	Sg8—f6
2. c2—c4	g7—g6
3. g2—g3	Lf8—g7
4. Lf1—g2	0—0

slutande består i BCG-vaccinering av alla tuberkulinnegativa patienter. Med skärmbildsfartyget följer också, hur konstigt det än kan låta, en kassör, ty varje undersökt person får betala en avgift av en krona.

"President Roosevelt", som under sommarmånaderna kryssar längs Nordnorges kust men på höstarna söker sig söderöver, har varit i arbete sen 1947 och redan hunnit utträtta mycket i det norska antituberkulosarbetet. Det sägs att Norge skulle behöva flera fartyg av det här slaget, och vi betvivlar inte påståendet. Överallt i världen borde det finnas sådana fartyg. Ty när allt kommer omkring, finns det ett vettigare sätt att använda ett krigsfartyg än i kampen mot tuberkulosen — hela mänsklighetens fiende?

5. Sb1—c3	d7—d6
6. Sg1—f3	Sb8—d7
7. 0—0	e7—e5
8. b2—b3	Tf8—e8
9. e2—e3	— —

Vanligare är 9. e2—e4.

9. — —	e5×d4
10. Sf3×d4	Sd7—c5
11. Dd1—c2	a7—a5
12. Lc1—a3	c7—c6
13. Ta1—d1	Dd8—c7
14. Tf1—e1	— —

Mera ställningsmässigt var 14. h3 vilket hade försvärat utvecklingen av svarts damlöpare.

14. — —	a5—a4
15. b3—b4	Sc5—e6
16. La3—c1	— —

Ej 16. S×a4 för 16.—, S×d4 jämte b5.

16. — —	Dc7—b6
17. b4—b5	Se6×d4
18. e3×d4	Lc8—g4
19. Te1×e8†	Sf6×e8
20. Td1—e1	Lg7×d4

Bättre var 20.—, D×d4.

21. Sc3×a4	Db6—a5
22. Lc1—d2!	Da5×a4
23. Te1×e8†	Kg8—g7
24. Ld2—h6†!	— —

Utmärkt spel! Denna vändning har svart tydligen förbisett.

24. — —	Kg7×h6
25. Dc2—d2†	g6—g5

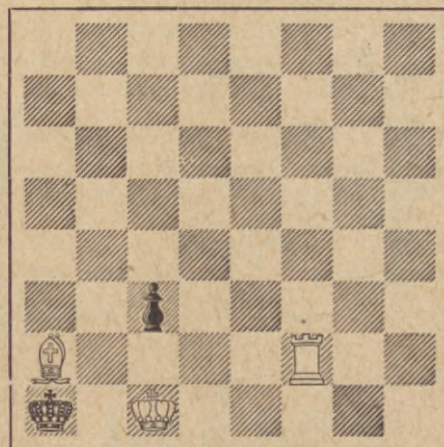
Det svarta spelet bryter nu helt samman.

26. Te8×a8	Da4×a8
27. Dd2×d4	Lg4—f5
28. Dd4—f6†	Lf5—g6
29. h2—h4	g5×h4
30. g3—g4	— —

och svart gav inför det överhängande och opererbara matthotet genom g5† och Lf3†.

PROBLEM.

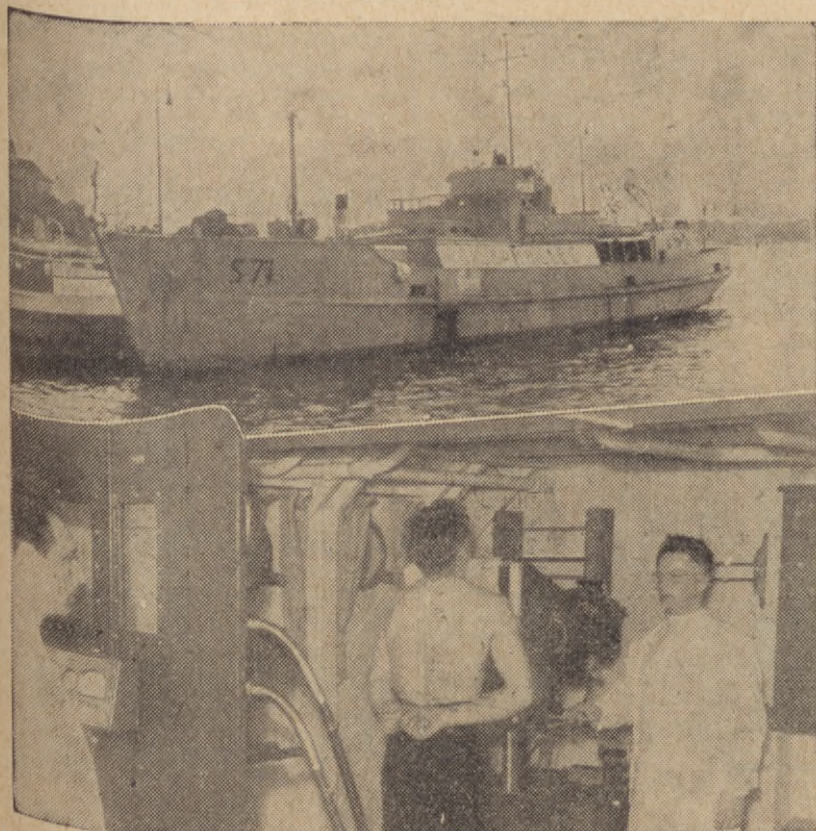
Av H. F. Meyer.

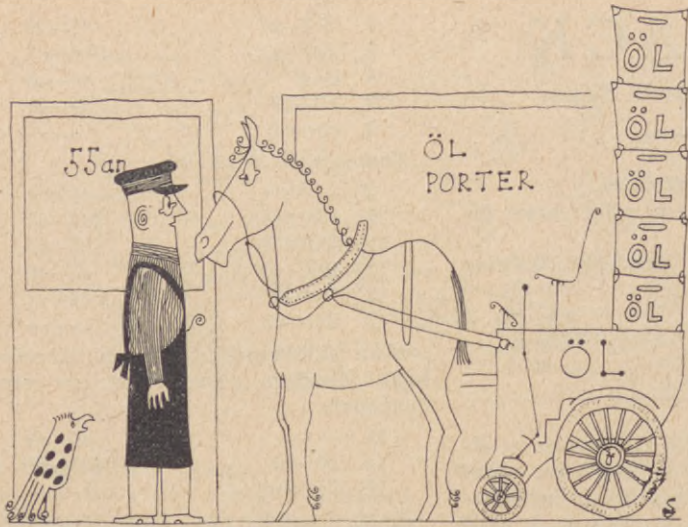
Matt i tre drag.

Vit: Kc1, Tf2, La2 = 3 pj.

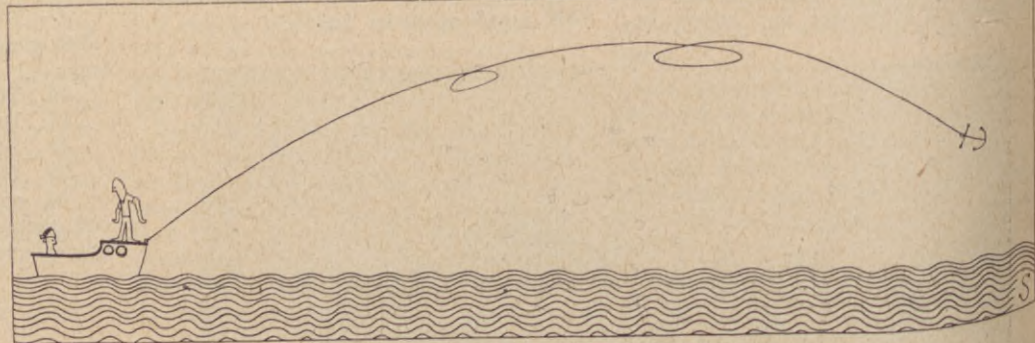
Svart: Ka1, Bc3 = 2 pj.

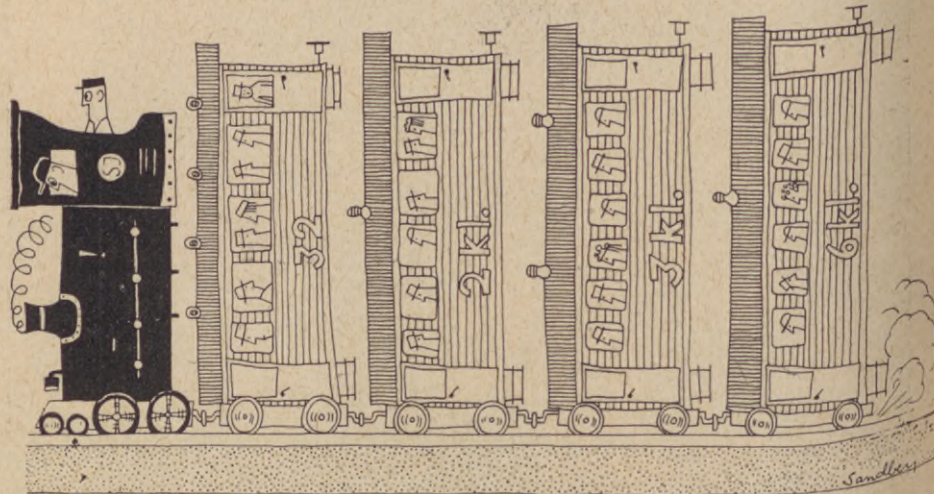
"Skärmbildsfartyget President Roosevelt."

Vill Du ha öl, socker eller knäckebröd?

Nu har jag kastat ankar Ester.

Du får inte bromsa så häftigt Johan.

Åtvidabergs

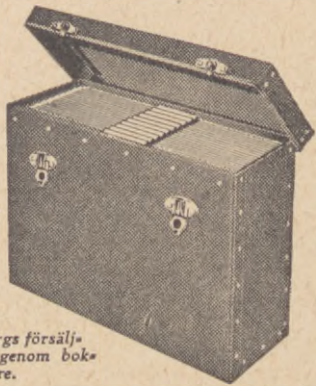
HEM- ARKIV

skapar ordning
och reda

Kostar med 10
hängmappar för
A4-/kvartofor-
mat kr 13:30

Folioformat kr 14:85
(Inkl. papperskatt)

Säljes av Åtvidabergs försälj-
ningskontor samt genom bok-
och pappershandlare.

Ny kurs i engelska

hos

HERMODS

BORÅS och SÖDRA
ÄLVSBORGS LÄN

BIL-SERVICE AB
BORÅS
Allt i bilbranschen

AB NORRMALMS GJUTERI &
MEK. VERKSTAD

Telefon 103 93

— BORÅS —

GJUTGODS och REPARATIONSARBE-
TEN för TEXTILINDUSTRIEN

Aktiebolaget

Marks Jacquardväveri

Tel. 600 08 Björketorp Tel. 600 08

Tillverkar:

Möbelyger, Duchatelltäcken, Gar-
diner och Draperivaror i såväl
bomull som konstsilke

BETALD ANNONSPLATZ

FALKÖPING

Haglund & Söner

AKTIEBOLAG

Tel. 30 och 77

FALKÖPING

Samverkan för lösning av sociala frågor

Man kan alltid tvista om vad som är det viktigaste i tuberkulosbekämpandet, om huruvida ett tidigare tuberkulosupp-
spårande, nya läkemedel, calmettevacci-
nering o. s. v. har större betydelse för att
nedbringa tuberkulosfrekvensen och tu-
berkulosdödligheten än andra åtgärder,
såsom effektiv eftervård, bättre bostads-
hygien, förebyggande arbetsvård m. m.
Men i stort sett torde man kunna påstå,
att en effektiv samverkan mellan medi-
cinsk och social sakkunskap, sedd i det
mest vidsträckta sammanhang, har den
bästa förutsättningen att leda till fram-
gång i kampen mot tuberkulosen. Det är
för en sådan samverkan De Lungsjukas
Riksförbund arbetat och arbetar. Det är
härvid av vikt, att de människor, som själ-
va drabbats av tuberkulos, får möjlighet
till inflytande och medbestämmanderätt
över de åtgärder, som gäller deras egen
situation och deras eget öde. Förbundet
söker också samarbete med övriga orga-
nisationer av partiellt arbetsföra i frågor
av gemensamt intresse för de olika grup-
perna.

(Ur De lungsjukas riksförbunds pro-
gramskrift "Produktiv socialvård är
sambällsekonomi.")

JÖNKÖPING

FARMA

Sjukvårds- och teknisk affär. Fullständig
sortering i sjukvårds- o. förbandsartik-
lar. Parfymeri och tekniska varor.

Tel. 595 Klostergatan 65 Tel. 595
JÖNKÖPING

MALMÖ

SIGNE SVENSSON
tel. 119 55 föreningsg. 25
MALMÖ

Mönster och beskrivning gratis
vid köp av garn.

Garn undanlägges

SUNDSVALL

ANKARBOARD

hård och porös, för isolering och inred-
ning av nya och gamla hus.

ANKARSVIKS AKTIEBOLAG
SUNDSVALL Tel. 555 40

DUCO & MALAREVERKSTAD

Modern och tidsenligt inredd efter
senaste förordningen

C. ERIK BERGSTRÖM
Förstklassigt arbete Humana priser
N. Järnvägsgatan 52 Telefon 1718

NORRLANDS TRAVSÄLLSKAP

avhåller å Bergsåkers Travbana Sunds-
vall, travtävlingar c:a 30 söndagar under
Mars—Oktober 1950. Totalisator.

631 88 Pressrummet 630 61
Tel.: Kontoret 4270 — Banmäst. 5330

UPPSALA

DERBER

A.-B. Hj. Söderberg
UPPSALA

Bengtssons Barnkläder

SÖDRA FÖRSTADSGATAN 43

MALMÖ

I Malmö

äter man gott
på de åtta
Solidarrestaurangerna

Pilgården

Bergsgatan

Södergatan

M.F.F.-stadion

Folkets hus

Drottningtorget 10

Temperance

Malmgården

även hotell
Engelbrektsgratan 16

de båda sistnämnda
äro självserveringar

BETALD ANNONSPLATS

påhlssons

Malmö

bröd
gott bröd

I apotek, färg- & sjukvårdsaffärer.
Pris kr. 3:50.
AB ATOMA, Stockholm 16.

Energi och humör lider av slarvig frukost

säger doktorn

Bristande energi och dåligt humör beror inte sällan på att folk mer och mer vänjer sig vid att äta slarviga och hafsiga frukostar, säger en känd stockholmsläkare, som intervjuats av Dagens Nyheter med anledning av vissa amerikanska iakttagelser.

Det är under arbetet man behöver näringen! Men de slarviga och otillräckliga frukostar och luncher man slänger i sig, kan inte tillföra kroppen vad den behöver för att arbetsprestationen skall bli bra.

Framför allt gäller det för den växande ungdomen, påpekar doktorn, att varje morgon äta ett rejält frukostmål och inte springa till arbetet bara med kaffe i magen. Detta gäller naturligtvis i än högre grad för skolungdomen!

Klok fördelning av dagens närings- tillförsel är av vikt även för den, som vill hålla vikten nere eller banta. Ett grötmål på morgonen, som ger den energi kroppen behöver, förbrukas

under arbetet. En kraftig middag däremot — som gärna blir följden av överhoppad frukost och inknappad lunch — lägger sig direkt på hullet!

Vad alla behöver på morgonen är en så fullvärdig måltid som möjligt. Med havregröt, mjölk och smörgås får man både kolhydrater, fett, äggvita, mineralämnen, A-, B- och D-vitaminer. Lite frukt eller nypon te därtill för C-vitaminets skull — och man har lagt en verkligt god grund för en sund arbetsdag. Alltså: samling kring frukostgröten, kokt på KF:s goda havregryn!

Co-op

HAVRE FLINGAN

kokar på 5 minuter

Co-op
Delikatess

HAVRE GRYN

kokar på 3 minuter